

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Miriam Mrázková

Homosexuální páry jako náhradní rodiče

Homosexual couples as adoptive parents

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Matouškovi za cenné připomínky a odborné rady, kterými přispěl k vypracování této bakalářské práce. Dále děkuji všem respondentům za poskytnuté informace do praktické části.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Abstrakt

Tato práce se zabývá homosexualitou obecně, vývojem postoje k homosexualitě ve společnosti. Dále mapuje možnosti, které mají homosexuálové v České republice. Kde se mohou scházet, jaké zde fungují spolky, zda jsou u nás nějaká specializovaná pracoviště na pomoc homosexuálům. Druhá kapitola se zaměřuje na rodičovství obecně a možnosti jaké homosexuálové mají, pokud se chtějí stát rodiči. Kapitola řeší vývoj a potřeby dítěte. Třetí kapitola je orientována na adopci dětí a problematiku adopce obecně. Praktická část se pak zaměřuje na život homosexuálních rodin. Stěžejní v práci bylo, jak fungují tyto domácnosti a s jakými se potýkají problémy. Dotazovaných rodin je celkem deset.

Abstract

This task deals with homosexuality and progression in attitude in society. Also maps the choices which homosexual people have in the Czech Republic. What opinions they have to meet each other and what kind of help they can use. Second chapter is focused on parenthood and choices which homosexuals can impose to become parents. The chapter is about children needs and their evolution. Third chapter is focused on adoption. Practical part consists from interviews with homosexual families. Families are ten together.

Klíčová slova: Adopce, Homosexuálové v ČR, práva homosexuálů

Key words: Adoption, Homosexuals in the Czech Republic, Rights of homosexual

Obsah

Úvod.....	7
1. Homosexuálové v ČR	8
1.1 Právní normy upravující soužití homosexuálů a současný přístup státu	10
1.2 Přístup společnosti k homosexuálům.....	11
1.3 Pokusy o léčbu homosexuality	13
1.4 Vlastní organizace, spolky, sdružení, časopisy homosexuálů v ČR.....	15
2. Rodičovství.....	17
2.1 Gay a lesbická rodina.....	21
3. Adopce	24
3.1 Pěstounská péče	24
3.1.1 Odměna pro pěstouny v roce 2014	26
3.1.2 Proces vyřízení pěstounské péče.....	27
3.2. Dítě v nové rodině.....	27
3.3 Indikace náhradní rodinné péče	29
3.4 Možnosti adopce pro homosexuály	30
4. Praktická část	31
4.1 Úvod k rozhovorům	31
4.2 Metody výzkumu	32
4.3 Rozhovory s homosexuálními páry	33
4.3.1 První rozhovor	33
4.3.2 Druhý rozhovor.....	34
4.3.3 Třetí rozhovor	35
4.3.4 Čtvrtý rozhovor.....	37
4.3.5 Pátý rozhovor.....	39
4.3.6 Šestý rozhovor	40
4.3.7 Sedmý rozhovor.....	42
4.3.8 Osmý rozhovor	44
4.3.9 Devátý rozhovor	46
4.3.10 Desátý rozhovor.....	47
4.4 Vývoj vztahu.....	48
4.5 Dítě – ano či ne	48
4.6 Cesta k rodičovství.....	49
4.7 Rodina.....	49

4.8 Domácnost	49
4.9 Volný čas	50
4.10 Pohled rodičů homosexuálních párů.....	50
4.11 Pohled přátel	50
4.12 Souhrn rozhovorů	51
5. Závěr	52
Použité zdroje	53

Úvod

Téma *Homosexuální páry jako náhradní rodiče* jsem si vybrala, protože si myslím, že toto téma je v současnosti velmi aktuální a málo prozkoumáno. Nejzajímavějším tématem pro mě zde bylo téma rodičovství, kde jsem chtěla zjistit, jak se rodičovství projevuje u mužů a jak u žen. Jaký je vývoj dítěte vyrůstajícího v bezpečném prostředí a jak reaguje na pečující osoby.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V úvodu své práce se budu zabývat homosexuály v České republice obecně. Dále se zaměřím na možnosti sdružování, seznamování a na gay a lesbickou komunitu obecně. V druhé kapitole se práce bude zabývat tím, jaké právní normy upravující adopci jsou v ČR a jaké konkrétní možnosti získat dítě tyto páry mají. V další kapitole se podrobněji zaměřím na rodičovství a zmíním některé důležité teorie vztahující se k tomuto tématu.

V praktické části mé práce uvedu několik rozhovorů s lesbickými páry a s gay páry, kteří plánují, nebo již vychovávají společně dítě. V rozhovoru se zaměřím na společné soužití páru, jak vypadá jejich rodičovství, popřípadě jaké mají představy o plánovaném rodičovství a překážky, které byly, nebo se mohou vyskytnout. Předmětem zájmu je také způsob cesty k rodičovství, kterou páry využili a proč. Důležitou otázkou bylo, zda se tyto rodiny potýkají s negativními postoji a předsudky ve společnosti a jak děti vnímají odlišnost rodiny, ve které žijí.

Cílem mé práce je zjistit, jak fungují tyto vztahy, zda jsou rozděleny mužské a ženské elementy, jaké mají možnosti být rodiči a co jim v tom brání.

1. Homosexuálové v ČR

Homosexualita je jedna z možných typů sexuální orientace. Sexuální orientace je trvalá a neměnná sexuální přitažlivost. Zaměření člověka je podle vztahu k pohlaví buď homosexuální, nebo heterosexuální. U lidí, kteří nedokáží rozlišit větší preferenci k mužům či k ženám, se mluví o orientaci bisexuální. Sexuální orientaci člověka nelze změnit. V případě homosexuální a heterosexuální orientace nemusí být vždy stoprocentně vyhraněna. Je možné, že člověk preferuje jedno pohlaví, ale v menší míře je schopen se vzrušit i pohlavím druhým (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992).

„Gayové a lesby představují nejpočetnější sexuální minoritu. Její zastoupení v populaci lze považovat za stabilní v čase i napříč kulturami“ (Polášková, 2009, s. 53).

Pojem homosexualita je znám od 19. století, kdy jej poprvé použil v roce 1869 spisovatel Karl Maria Benkert, později známý pod jménem Kertbeny, který se studiem homosexuality zabýval. Slovem homosexuální vyjádřil lásku muže či ženy ke stejnému pohlaví, sexuální vzrušení a tendenci uskutečnit s osobou stejného pohlaví styk. Slovo poprvé použil v dopise pruskému ministrovi spravedlnosti dr. Leonhartovi, později výraz publikoval v knize editované Gustavem Jägerem *Entdeckung der Seele*¹ (WILLETTE², 2012). Slovo homosexuál je složeninou řeckého adjektiva homos (stejný) a latinského podstatného jména sexus (pohlaví). Doslova by tedy znamenalo stejnopohlavní.

Pro muže homosexuálně zaměřené se mezinárodně užívá označení gay. Toto označení vzniklo z angličtiny a znamená jásavý, bezstarostný. Pro ženy se ujal pojem lesba, nyní se častěji užívá zdvojnásobě lesbička, protože výraz lesba je příliš tvrdý. Slovo lesba vzniklo dle ostrova Lesbos, na němž žila básnička Saphó, která vyjadřovala svou náklonnost k ženám. V současnosti se ve společnosti používají také hanlivé výrazy pro homosexuály jako teplý/teplouš. Toto označení má původ v němčině, kde se užívá slovo schwull. To je odvozenina od přídavného jména *schwüll* znamenající horký, teplý. V němčině výraz schwull pro homosexuály nemá hanlivý význam. Užívá se ale i neutrálního označení gay. U nás se užívá také hanlivého označení buzerant. Slovo je zkomoleninou etnického jména Bulhar – původ má v označení středověké křesťanské sekty bogomilů, která se rozšířila hojně v Bulharsku, a odtud se její příznivci šílili dále do Evropy. Bogomilové a jejich odnože byli

¹ JÄGER, G. *Die Entdeckung der Seele durch Herrn Prof. Jäger*. 3. aufl. Leipzig: Ernst Günthers Verlag, 1884. Dostupné také z Internetového archivu: <https://archive.org/details/entdeckungdersee00jg>.

² <http://www.arthistoryunstuff.com/tag/karoly-maria-benkert/>

téměř všude pronásledování a jako nežádoucí menšinou se jim připisovaly všechny možné neřesti a hříchy, mezi něž patřila i homosexualita (Homosexualita³, 2007).

Podle knihy Jana Seidla *Od žaláře k oltáři* (2012) lze v ČR zájem o homosexualitu doložit od 19. století. V této době byla trestná a byla považována za úchylku. Trestní zákon z roku 1852 vydán císařem Františkem Josefem I. ji výslovně uvádí jako zločin, smilstvo proti přírodě stejně jako styk se zvířaty. Trestem za toto provinění je žalář v rozsahu 1 až 5 let. Po vzniku Československé republiky byl tento trestní zákon převzat do právního řádu nového státu.

V roce 1926 se začala společnost zabývat otázkou vrozenosti homosexuality. Při řešení otázky trestnosti byl obžalovaný podroben psychiatrickému vyšetření. Pokud bylo uznáno, že se jedná o homosexualitu vrozenou, tedy vrozenou úchylku, byla uznána trestní neodpovědnost a obžalovaný byl zproštěn viny. Mezi souzenými v této době převládali muži. Za prvního, kdo bojoval za práva homosexuálů a ovlivnil emancipaci homosexuality i v České Republice, je pokládán německý právník Karl Heinrich Ulrichs, který žil v 19. století. Zabýval se původem homosexuality, snažil se o její odstřednění. Považoval ji za přirozenou. Jeho snahy však v té době nebyly úspěšné.

Během dvacátého století vznikaly v ČR postupně homosexuální subkultury. Homosexuálové se začali scházet na veřejnosti, vznikaly i první bary a podniky pro tuto skupinu. První oficiální organizace pro homosexuály vznikla v roce 1990 s názvem SOHO – Sdružení osob homosexuálně orientovaných, která dnes již nefunguje. Poté začaly vznikat i další organizace a sdružení. Rok 1989 byl pro homosexuály v ČR významným mezníkem. Začalo se mluvit o dříve tabuizovaných tématech. Před rokem 1989 žilo velké procento lidí s odlišnou orientací v klasickém manželství a měli děti. Za komunistického režimu organizované setkávání existovalo jen na lékařských pracovištích v rámci socioterapie či sexuologického léčení (Seidl, 2012). Tato setkání nahrazovala v té době homosexuální kluby.

Tolerantnost společnosti vůči gay a lesbické menšině dle výzkumu veřejného mínění z roku 2012 se zvyšuje⁴. Z politického hlediska Česká republika společně s dalšími státy podepsala *Společné prohlášení Valného shromáždění OSN k lidským právům, sexuální orientaci a genderové identitě* (2008). Země vyzývají k celosvětové dekriminální homosexualitě. Česká republika se připojila i k uznání svátku ***Den boje proti homofobii***

³ <http://syndrompopulace.blog.cz/0706/homosexualita>

⁴ *Tolerance k vybraným skupinám obyvatel: tisková zpráva* [online]. Sociologický ústav AV ČR: Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2012 [cit. 2014-05-08], 6 s. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6802/f3/ov120411b.pdf.

(17. 5.), který vyhlásil Evropský Parlament. V rámci tohoto svátku se pořádá řada kulturních akcí, koncerty, přednášky, promítání filmů. Od roku 2001 je také každoročně pořádán v Praze festival *Prague Pride*⁵. Jde o festival určený na podporu sexuálních menšin. Probíhá na různých místech a seznamuje veřejnost s životem menšiny. Hlavní částí této akce je pak průvod městem.

Každoročně probíhá po republice v deseti městech filmový festival *Mezipatra*. Promítají se zde filmy zaměřené na sexuální menšiny. Festival pořádají občanská sdružení *Stud*⁶ a *Mezipatra*⁷. K festivalu patří také doprovodné akce jako výstavy, diskuze na aktuální témata týkající se homosexuálů u nás i ve světě, koncerty, taneční party, divadlo.

1.1 Právní normy upravující soužití homosexuálů a současný přístup státu

V roce 2006 byl po mnohaletém snažení přijat zákon č.115/2006Sb. O registrovaném partnerství. Registrované partnerství lze uzavřít před matričním úřadem a zakládá řadu práv a povinností. Zejména jde o tyto: partner je oprávněn zastupovat druhého v jeho běžných záležitostech, přijímat za něj běžná plnění. Závazky v partnerství platí pro oba stejně. Mají vzájemnou vyživovací povinnost. Partner má po právní stránce institut osoby blízké.

Na zákon se dlouho čekalo a jeho přijetí provázeli bouřlivé reakce společnosti. První návrh zákona byl podán již v roce 1992. Druhý pokus byl uskutečněn v roce 1995, zákon předložily poslankyně ODS Anna Röschová a Milena Kolářová. Tento návrh upravoval jen dědictví a společné užívání bytu. K jeho projednání vůbec nedošlo. Třetí návrh předložily roku 1998 Zuzana Rujbrová z KSČM, Jana Gavlasová z ČSSD a Jaroslav Zvěřina z ODS. Tento zákon sněmovna zamítla hned při prvním čtení. Čtvrtý pokus byl v roce 1999, kdy byl návrh opět zamítnut. Tento návrh byl v průběhu roku dvakrát vrácen do výboru. Pátým pokusem o přijetí zákona je návrh podaný v roce 2001 od sociálně demokratického kabinetu Miloše Zemana. V únoru 2004 koaliční vláda premiéra Špidly stáhla z programu návrh na uzákonění registrovaného partnerství. V červnu 2004 Sněmovna začala projednávat návrh zákona, který předložila skupina poslanců. Na přípravě se podíleli i zástupci Gay a lesbické ligy. Návrh byl propuštěn do druhého čtení a v listopadu téhož roku jím prošel. Nicméně

⁵ Webové stránky festivalu jsou dostupné z: <http://www.praguepride.cz/>.

⁶ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.stud.cz/>.

⁷ Webové stránky sdružení i festivalu jsou dostupné z: <http://www.mezipatra.cz/>.

v únoru 2005 Sněmovna opět návrh neschválila, hlasování bylo velmi těsné. V dubnu 2005 byl předložen nový návrh zákona. V prosinci jej Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR schválila. V lednu 2006 jej schválil i Senát ČR. V březnu téhož roku Poslanecká Sněmovna ČR přehlasovala prezidentovo právo veta a zákon byl nakonec přijat až na osmý pokus.

Registrované partnerství lze uzavřít v těchto zemích: Dánsko, Norsko, Švédsko, Grónsko, Island, Maďarsko, Nizozemsko, Španělsko, Francie, Belgie, Německo, Portugalsko, Finsko, Švýcarsko, Anglie, Chorvatsko, Lucembursko, Andorra, Rakousko, Slovinsko, Austrálie, Nový Zéland, Brazílie, Argentina, Mexiko, Ekvádor, Uruguay, a v některých státech USA: Havaj, Connecticut, Maine, Washington, New Jersey, New Hampshire, Oregon, Maryland, Colorado, Wisconsin, Iowa, Nevada, New York. V některých výše jmenovaných státech je povoleno i manželství.

Za sedm let, kdy je v Česku možné uzavírat registrované partnerství, do tohoto svazku vstoupilo 1585 dvojic gayů nebo lesbických žen. O "svatbu" víc stojí muži než ženy. Podle dostupných údajů se dosud rozpadla zhruba desetina soužití. Letos v prvním pololetí si své "ano" řeklo devět desítek párů. Vyplývá to ze statistik, které od počátku z údajů matrik zaznamenává aktivista M. Šlehofer. Oficiální statistika se nikde nevede (EuroZpravy.cz⁸, 2014). Nedostatkem zákona je, že brání v osvojení dítěte. Dalším nedostatkem je, že uzavřením partnerství nevzniká společné jmění partnerů ani automaticky nevznikne společný nájem bytu (Zákony pro lidi.cz⁹, 2010).

1.2 Přístup společnosti k homosexuálům

Homosexualita byla ve společnosti odedávna. V Babylonské říši byla homosexualita odsuzována. Chamurapiho zákoník stanovoval jako trest za homosexuální styk kastraci (Homosexualita v dějinách¹⁰, 2008). V Egyptě byla homosexualita tolerována, ale nebyla podporována. Za trestné se považovalo, pouze pokud šlo o homosexuální styk s nedospělým chlapcem. Ve Starověkém Řecku, byla homosexualita brána jako přirozená a byla běžným jevem. Ve Starověkém Římě byla homosexualita podobně jako v Řecku rozšířená

⁸ <http://domaci.eurozpravy.cz/spolecnost>.

⁹ www.zakonyprolidi.cz

¹⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2814-homosexualita-v-dejinach/>

a podporovaná. U některých přírodních národů se homosexualita vyskytuje ještě dnes jako jeden z iniciačních rituálů (Homosexualita v dějinách¹¹, 2008).

Ve středověku byla považována za hřích a byla označována za sodomii. Tomáš Akvinský označoval homosexualitu jako neřest proti přirozenosti. V návaznosti na Starý zákon zná morální teologie čtyři do nebe volající hříchy – vraždu, sodomii, utlačování chudých, vdov a sirotků a zadržování zasloužené mzdy. Na počátečním odmítavém stanovisku církve vůči sodomii se velkou měrou podíleli kulturní a společenské faktory. V jaké míře byla sodomie v křesťanských západních zemích rozšířená nelze přesně zjistit. Jednalo se o aktivitu přísně zakázanou, o které se zpravidla dozvěděli jen zpovědníci (Denzler, 1999).

Během renesance byla homosexualita považována za zvrácenou lásku a byla trestná. Přesto je z této doby známo mnoho umělců a významných osobností, kteří byli homosexuálně orientováni. Například se takto hovoří o Michelangelu Buonarrotim. Že byl homosexuál, se usuzuje z některých jeho básní (Pechová¹², 2005).

V českých zemích byla od roku 1852 až do roku 1950 uvedena v trestním zákoně. Trestní zákon stanovil, že člověk podezřelý z provozování homosexuálních styků může být odsouzen v rozsahu 1 – 5 let žaláře. Mezi odsouzenými se vyskytovali převážně muži.

Systematická represe je spojena s nástupem Hitlera k moci. Muži s odlišnou sexuální orientací byli označováni růžovým trojúhelníkem a byli umístováni v koncentračních táborech. Již v roce 1934 se začaly sepisovat takzvané růžové listy, na kterých byl seznam lidí s odlišnou orientací. Ty měly sloužit k jejich evidenci. Lesbické ženy se zatýkaly a posílaly na převýchovu do koncentračních táborů, kde byly označovány černým trojúhelníkem, který měl označovat asociály. Karl Vaerner dánský endokrinolog prováděl v koncentračním táboře Buchenwald na homosexuálech lékařské pokusy a kastraci. V Osvětimi se pokoušeli o neoperativní kastraci pomocí rentgenového záření. Mnoho vězňů v důsledku těchto pokusů zemřelo. Počet zavražděných homosexuálů v táborech není znám, protože se o této skupině vězňů dlouho vůbec nemluvilo. Zájem o ně začal být až v 60. letech. Vyšetřování ale dodnes není kompletní. Většinu těchto vězňů tvořili němečtí homosexuálové (Pechová¹³, 2005).

¹¹ <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2814-homosexualita-v-dejinach/>

¹² www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik

¹³ www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik

1.3 Pokusy o léčbu homosexuality

K zájmu o léčbu začalo docházet v polovině 19. století. Významný byl v té době článek, který publikoval francouzský lékař Claude Francois Michéa *Des déviations malades de l'appétit vénérien*¹⁴ (*O chorobných deviacích pohlavního pudu*). Zde klasifikoval čtyři sexuální poruchy – stejnopohlavní lásku, sodomii, fetišismus a nekrofilii. V článku naznačil, že vrozené dispozice organismu mohou pudit jedince k určitému chování (OOSTERHUIS, 2000, vii). Tento názor podpořil i soudní lékař Johan Ludwig Casper, který se zabýval dlouhodobou studií homosexuálních mužů. Na základě svého pozorování prohlásil, že se jedná o duševní hermafrodity (Seidl, 2012). K pokusům o léčbu homosexuality se využívala psychoterapie.

V České republice se léčbě homosexuality věnoval docent MUDr. Kurt Freund. Jeho pokusy probíhaly v padesátých letech. K léčbě volil postup behaviorálně terapeutický, to znamená takový, u kterého se pozornost nevěnuje příčině vzniku sexuální orientace, ale pozornost se zaměřuje na odstranění chování. Freund zkoušel averzivní terapii. Princip terapie je nejlépe znám z léčby alkoholismu, tkví ve vyvolání odporu k látce. U gayů se snažil Freund probudit averzi k mužnému tělu tím, že jim před promítáním aktů přitažlivých mužů aplikoval injekci léku působící nevolnost a zvracení. Tento postup střídal zároveň se sezeními, kdy posiloval chování žádoucí. To pacientovi aplikoval mužský pohlavní hormon povzbuzující sexuální touhu a poté mu byly promítány ženské akty. I když tyto léčebné pokusy prováděl v době, kdy byla homosexualita trestná za všech okolností, a pacienti tedy byli více motivováni k heterosexuální adaptaci, dosáhl u svých pacientů po uvedené léčbě mizivého úspěchu. Lékaři, kteří tuto éru na pražské psychiatrické klinice zažili, tvrdí, že pacienti zůstali homosexuální, ale zvraceli, když přišel docent Freund na vizitu (GI¹⁵, 2009).

V roce 2003 vyšla kniha *Terapie homosexuality* od autora Van Den Aardwega, kde prosazuje názor, že homosexualita je léčitelná. Tato kniha má být určena jako rádce pro postižené. A má být nabízena pro školy žákům středních a základních škol, aby působila, jako osvěta a prevence. Příručka radí, aby si postižený homosexualitou našel vhodnou osobu, která ho bude vést při jeho pokusu o změnu orientace. Touto osobou by měl být duchovní nebo nějaká vyrovnaná inteligentní osobnost. Tato osoba bude dělat postiženému učitele,

¹⁴ Michéa, Claude-François. Des déviations malades de l'appétit vénérien. *L'union médicale*. 1849, an. 3, no. 85, s. 338a-339c.

¹⁵ <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>

povede ho, bude ho povzbuzovat a vysvětlovat mu jeho pudy, které jsou způsobeny komplexy.

Homosexualita je chápána pouze jako neuróza, kterou lze přemoci. U léčby je nutné se ptát na vztahy postiženého k rodičům, průběh puberty a nynější vztahy v rodině, na výchovu, přátele stejného pohlaví, na sexuální identitu, vnímání těla, zájmy, nálady, sexuální touhy a představy. Pro léčbu je nutné, aby se postižený sám poznal. Věnoval se takzvanému sebezpozování. Člověk pak může zkoumat, co ho vedlo k nynější neuróze a homosexuální orientaci. U léčby je nutné, aby člověk bojoval s homosexuálními pocity a pudy. Člověk ke změně potřebuje velkou vůli a podporu od svého učitele, který ho povede. Pro léčbu je nutné se také vyhnout masturbaci a sexuálním představám. Křesťanům se jako léčba radí, aby se v případě nutkání obrátili na kněze, nebo se začali modlit. Nejúčinnější léčba homosexuality je souhra psychologických a duchovních prvků a metod (Aardweg, 2003).

„Posoudit, zda je homosexualita normální můžeme z různých hledisek. Z hlediska průměrové normy homosexualita normální není, protože se vyskytuje jen u 4% populace. Z hlediska funkční normy není homosexualita žádnou překážkou, aby její nositel byl zcela normálním dělníkem, úředníkem, učitelem, právníkem, lékařem, filozofem nebo politikem, aby byl dobře fungujícím partnerem jiné, stejně orientované osobě“ (Brzek a Pondělíčková-Mašlová, 1992, s. 45).

Homosexualita není nemoc¹⁶. Z hlediska ideální normy homosexualita není normálním jevem. Při posuzování normality je důležité brát v potaz, zda homosexualita svého nositele nějak omezuje či ne. Velké nesnáze sebou homosexualita člověku přináší v touze po dítěti.

¹⁶ V roce 1993 byla homosexualita vyňata ze seznamu nemocí Světové zdravotnické organizace, která spadá pod OSN. (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Homosexualita>)

1.4 Vlastní organizace, spolky, sdružení, časopisy homosexuálů v ČR

První organizovanou skupinou, která vznikla na pomoc homosexuálů v ČR, je již výše zmiňovaná organizace SOHO. Ta zanikla po přijetí zákona o registrovaném partnerství, jenž byl jejím cílem. Na její místo nastoupila organizace GAY Iniciativa¹⁷ (GI), která pokračuje v práci SOHO. Za svůj hlavní cíl má GI působení na veřejné mínění.

V České Republice existuje několik dalších organizací zabývajících se homosexuály a sexuálními menšinami obecně. Patří sem poradny, neziskové organizace, sdružení, informační portály, studentské spolky a zdravotnické organizace. V Praze konkrétně fungují poradny Soulgayte¹⁸, LGBTI¹⁹ psychologické poradenství. Tyto poradny poskytují placené služby, nabízejí psychologickou pomoc, praktické poradenství, zprostředkovávají potřebné kontakty. Jsou určeny jak pro lidi s odlišnou orientací, tak pro jejich rodinu a blízké. Pomáhají homosexuálům s problémy, které se týkají takzvaného coming outu, což je veřejné přiznání se ke své orientaci. Rodině pak pomáhá poradna tento fakt přijmout.

Mezi další služby, které může tato menšina využít, patří neziskové organizace. V České Republice to jsou organizace Proud²⁰ a eLnadruhou²¹ sídlící v Praze, Stud²², která sídlí v Brně. Tyto organizace poskytují prostor k seznámení se, k sdílení společných problémů, bojují za zrovnoprávnění gay a lesbické menšiny, za změnu legislativy. Poskytují informace pro veřejnost a pořádají společenské akce otevřené pro širokou veřejnost. Mimo Prahu a Brno existují organizace i v jiných větších městech. V Pardubicích funguje skupina Pardubická lesba²³, která pořádá pro svou komunitu kulturní akce a setkání. V Plzni je to skupina One4one²⁴ zaměřená také na volnočasové aktivity svých členů.

Přijímání homosexuality bylo donedávna stále velkým problémem zejména pro katolickou církev, která dodnes nemá zcela nekritický postoj. Protestantské církve jsou zpravidla vstřícnější. Na pomoc lidem s homosexuální orientací vznikla v roce 1977 v Berlíně během Berlínského církevního dne ekumenická pracovní skupina *Homosexuálové a církev*.

¹⁷ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>.

¹⁸ Webové stránky poradny jsou dostupné z: <http://www.soulgayte.cz/>.

¹⁹ Webové stránky poradny jsou dostupné z: <http://lgbt.poradna-prava.cz/>.

²⁰ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.proudem.cz/>.

²¹ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.elnadruhou.cz/>.

²² Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.stud.cz/>.

²³ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://parles.webnode.cz/>.

²⁴ Webové stránky organizace jsou dostupné z: <http://www.one4one.cz/>.

V Nizozemí přibližně ve stejné době vznikl experiment, kdy byl ustanoven pastor pro homosexuály. Jeho úkolem je věnovat se rozhovorům s rodiči homosexuálních chlapců a dívek a pomoci jim vyrovnat se se situací (Denzler, 1999). V České Republice lze dnes najít také občanské sdružení, kde se setkávají křesťané s odlišnou orientací *Logos*²⁵. To vzniklo v roce 1992. Založila ho řádová sestra nyní psychoterapeutka Dagmar Křížková s přáteli. *Logos* je sdružení Českobratrské církve evangelické. Pořádá pravidelná setkání, kde se věnují duchovním tématům, společně sdílejí své problémy a pomáhají si při řešení problémů, které mají kvůli své orientaci, aktivně se angažuje v komunikaci s představiteli církve. Sdružení funguje v Praze, Brně a Ostravě (*LOGOS ~ LGBTQ věřící*²⁶, 2008).

²⁵ Webové stránky sdružení jsou dostupné z: <http://www.logoscr.cz/>

²⁶ www.logoscr.cz

2. Rodičovství

Dispozice k rodičovství mají všichni lidé po celém světě. V rámci péče o dítě se rodiče snaží předat svým potomkům rodinné tradice, národní vědomí, zvyky a obyčeje. Předávají se politické názory, náboženství, hodnoty, znalosti, rodinné mýty. Rodiče děti směřují. Chtějí, aby se zachovaly jejich geny i něco z jejich vnitřního světa. Někdy touží vědomě i nevědomě potom, aby dítě napodobilo jejich životní styl. Obecně platí, že rodiče bývají velmi citliví na kritiku, že špatně vychovali své dítě. Lidé mají tendenci vychovávat a nebýt poučovani, jak vychovávat. Otcové tíhnou k tomu, zaučovat své syny, aby je následovali. Problém nastává, pokud se mezi otcem a matkou vyskytne neshoda v tom, koho by dítě mělo následovat (Bakalář, 2002).

Rodičovské chování je podle etologů původnější než chování partnerské. V partnerském chování můžeme zpozorovat, že vždy jeden z partnerů poskytuje péči a druhý péči přijímá. Je i možné, že role si partneři ve vztahu vyměňují. Ženské vnímání světa se od mužského liší. Lze to dokázat pozorováním, čeho si okolo sebe všimá žena a čeho muž. Udává se, že muž je lépe vybaven, aby byl ochráncem rodiny proti ohrožení a jejím živitelem, a žena je zase lépe vybavena, aby se zabývala vnitřními záležitostmi rodiny. Rozdíly ve vrozené výbavě mužů a žen by se měly využívat ve prospěch rodiny a neměly by se stírat. Rodiče svým vlivem určují životní dráhu dítěte. Rodičovství má smysl pro dítě i dospělého. Dítě ke svému vývoji potřebuje přítomnost stabilních osob, které se na jeho vývoji vysoce angažují. Dospělému umožňuje dítě přesáhnout horizont vlastního života. Dohromady tvoří rodiče a děti domov, který je nenahraditelný. Je to prostor bezpečí a otevřenosti, kde může člověk odkládat své veřejné role (Matoušek, 1993).

Pro vývoj dítěte je důležité mít pozitivní mateřský a otcovský komplex. Tím se myslí pozitivní vliv na životní pocit a na vývoj identity člověka. Pozitivní mateřský komplex dává dítěti pocit oprávnění k existenci, pocit, že žije ve světě, kde je mu poskytováno vše, co potřebuje. Člověk se zdravě vyvíjí a je schopen navazovat přirozeně vztahy. Naopak negativní mateřský komplex znamená, že člověk žije s pocitem, že o vše je nutné bojovat, prožívá pocit osamělosti, bezbrannosti. Je přesvědčen, že není dobrý a žije ve špatném světě. Lidé s tímto komplexem mívají pocit viny, že si za své neštěstí v životě mohou sami., ten však mívá hluboké kořeny. Negativní mateřský komplex se vyvíjí ze špatné interakce dítěte a matky a z celého mateřského pole. Předpokladem k rozvinutí tohoto komplexu jsou matky, které nechtěly mít děti, přetížené matky, ženy, které mají samy negativní mateřský komplex.

Otcovský komplex se u lidí projevuje snahou o úspěch. Člověk má pocit, že lásku si zaslouží prostřednictvím výkonu. Negativní otcovský komplex znamená, že otec vydává dítěti příkazy, které je omezují a kterými se musí řídit a vyvolávají v něm strach, pokud je nedodrží. Určuje mu cestu, nikdy nevstupuje s dítětem do vztahu „my“, ale vždy je nad ním.

Existuje mnoho různých mateřských a otcovských komplexů. Nejpozději kolem dvacátého roku by mělo u člověka dojít k zrušení idealizace rodičů. Nastává odloučení od rodičů. Fáze odlučování od rodičů je fáze nového vykročení a formování já. Člověk, i když se odpoutává od rodičů, tak je v této fázi i nadále potřebuje. Potřebuje mít jejich oporu. Mladí lidé se v tomto období života snaží někdy záměrně odlišit od rodičů a žít jiným způsobem než oni (Kast, 2004).

Přijetí povinností a rodičovské zodpovědnosti je považováno za stěžejní vývojový úkol v dospělosti. Narození dítěte je závažným momentem ve vztahu partnerů. Dítě je obecně pokládáno za nejcennější hodnotu. Rozhodnutí mít společné dítě posiluje vztah partnerů. Rodičovství je chápáno jako naplnění manželství, a především jako naplnění ženské role. Výzkumy heterosexuálních rodin ukazují, že stále ještě převažuje dělba práce v rodině na ženskou a mužskou (Polášková, 2009).

Od počátku 40. let 20. století jsou zaznamenána pozorování toho, jak se malé děti chovají, jsou-li odloučeni od matky. Všechny tyto výzkumy mají stejné rysy. Dítě od určitého věku asi od 6 měsíců reaguje na odloučení od matky jistým typickým způsobem. Pokud mělo dítě bližší vztah s matkou a dosud od ní nebylo odloučeno, bude jeho chování mít danou posloupnost, která má tři fáze – protestu, zoufalství a citového odcizení. Každá z nich plynule přechází do fáze následující. Počáteční stádium může začít ihned nebo s odstupem až jednoho týdne či déle. Dítě je v tomto období nešťastné a snaží se získat matku zpět. Hlasitě nařiká, dává najevo svůj nesouhlas. V druhé fázi se stále ještě zaobírá myšlenkami na matku. Aktivní projevy se ale zmírňují a dítě je pasivní. Tato etapa odloučení je tichá a může se mylně zdát, že dítě trpí méně. Nicméně prožívá hluboký smutek. Poslední fáze citového odcizení se projevuje zájmem o okolí. Pokud se v této fázi objeví matka, dítě ji nevítá, zůstává apatické. Zdá se, že o ni ztratilo zájem. Dítě, jež stráví dlouhodobý pobyt v nemocnici či residenčních jeslích si prožije připoutání k sestřám, které se ale často mění, a proto zažije tyto fáze opakovaně. Výsledkem je, že se bude citově angažovat u dalších postav méně a méně, bude sebestředné a bude se zaobírat materiálními věcmi. Jeho chování bude povrchní, jako by mu na ničem nezáleželo (Bowlby, 2010).

Současná podoba rodiny se mění. Kromě tradičního modelu je známo mnoho dalších možností. Varianty s jedním rodičem neznamenají už jen nevydařené manželství, ale mohou být cílené. Existuje mnoho nesezdaných párů a mnoho soužití s nevlastními rodiči. K různorodosti významně přispělo zdokonalení a zpřístupnění technologií asistované reprodukce. Podle sčítání lidu v roce 2011 klesá od roku 1980 počet a podíl úplných rodin, jsou zatím však stále nejčastějším typem. V čele neúplných domácností stojí převážně ženy. Za ideální formu pro výchovu dětí je považováno stále spojení mužské a ženské role. V tomto případě znamená gay a lesbické rodičovství rozostření kontur tradiční rodiny. Někteří autoři hovoří o homoparentálních svazcích jako o rodinách volby, výběru (Polášková, 2009).

Při výchově dětí by rodiče měli dbát na jejich potřeby. Někdy se lidé mylně domnívají, že je znají, protože sami byli malí a zažili si je. Není tomu tak, protože i když naše potřeby v dětství byly silné, tak jsme je nedokázali pojmenovat. Později byly tyto potřeby překryty nároky dospělého věku. Eduard Bakalář ve své knize *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít* (2002) sepsal následující potřeby do seznamu:

1. potřeba stimulace, určitého množství, kvality, proměnlivosti;
2. potřeba poznávání;
3. potřeba prvotních citových a sociálních vztahů;
4. potřeba jistoty ve vztazích – pocit základní životní důvěry;
5. potřeba stálosti – důslednost rodičů, řád, autorita;
6. potřeba kontaktu s vrstevníky, se staršími dětmi, s dospělými, se starými lidmi (s prarodiči);
7. potřeba mužského a ženského vzoru, modelu řešení mezilidských konfliktů, zkušenost rodinného života;
8. potřeba identity – vědět kdo jsem, vědět kam patřím;
9. potřeba samostatnosti;
10. potřeba společenského uplatnění, sebevědomí;
11. potřeba otevřené budoucnosti;
12. potřeba spravedlnosti.

Hlavním kritériem pro zdravý vývoj osobnosti dítěte je psychicky vyrovnaný rodič. Čím více psychopatologických rysů člověk má, tím méně se hodí pro rodičovství. Psychicky zdravý člověk je odolný vůči stresu, emočně vyrovnaný, nezávislý, odpovědný, má jasné chápání reality a dítě ničím nepřetěžuje. Nároky na dítě jsou přiměřené. Svého potomka vidí realisticky i s jeho nedostatky. Zdravý rodič umí dávat i brát, dítě si k sobě nepoutá. Při posuzování dobrého rodiče je vhodné se zaměřit zejména na následující oblasti: Zda rodič

zná vnitřní svět svého dítěte, zda je schopen realisticky vidět jeho klady i nedostatky. Mezi další kritéria patří aktivita rodiče v péči o syna či dceru, schopnost emočně se vyjadřovat k potomkovi. Při tomto posuzování bývají v nevýhodě muži, protože od otců se více očekává, že budou vydělávat peníze, zatímco žena je s dítětem více doma. Matky mají obvykle také menší zábrany hovořit o svých citech. Dítě potřebuje, aby rodiče poskytovali dobrý vzor pro formování charakteru. Pokud se vztah rozpadne, je důležité nezpřetrhat vazby dítěte k druhému rodiči. Zpřetrhání citového pouta vede k narušení životní jistoty a poté k dalšímu množství psychických poruch. Štvaní dítěte proti druhému rodiči škodí. Dochází tak ke snížení jeho sebehodnocení. Potomci, kteří nabudou představy, že matka či otec jsou špatní, pak trpí tím, že polovinu psychických dispozic a genů mají od této osoby. Tímto poštváním vzniká syndrom zavrženého rodiče. Tím dochází k poloviční ztrátě identity. Zabrzdí se vývoj emocionality a psychosociální vývoj. Kritika druhého rodiče způsobuje u dítěte trauma, které nazývají psychologové vraždou duše. Pro zdravý vývoj potomka je role otce nenahraditelná. Otcové jsou oporou a podporují nezávislost dítěte, to vyrovnává ochranné sklony matky, které mají tendenci být někdy až nadměrné. Lidé, jejichž otec plně participoval na výchově, mají více empatie a jsou vyrovnanější.

Pokud je to možné, nemělo by být dítěti zpřetrhány vazby na prostředí, ve kterém vyrůstá. Vědomí vlastní identity si dítě nejlépe vytváří, pokud žije s otcem i matkou, tedy je-li ve vztahu tří: já – ty – on. V případě rozvodu bývá dítě většinou svěřeno do péče matce. Otec pak mívá nařízenou míru styku se synem, dcerou, což mu výrazně snižuje autoritu. Je vnímán jako osoba „z venku“, která má jen zajistit zábavný program. Nynější rodiny se často skládají z rodiče a nevlastního rodiče, jenž je partnerem nebo partnerkou biologického. Těchto rodinných konstelací každý rok přibývá. Přítomnost dětí z předchozího vztahu je pro ten nový přitěžující okolností. Novou rodinu to ohrožuje rozpadem. Výzkum z roku 1983 ukazuje, že děti z rodin s nevlastním rodičem odcházejí z domu dříve než děti s vlastními rodiči. Potomci z rozvedené rodiny ztrácí model toho, že se lidé v konfliktu mohou domluvit. Jsou hůře vybaveny do života. Jako rodiče pak mohou mít problém s plnohodnotnou výchovou svých dětí (Bakalář, 2002).

V pubertálním věku často dochází k opozici vůči rodiči stejného pohlaví, protože ten je osobou, která by měla poskytovat vzor k vytvoření sociální role. Dítě si od útlého věku utváří svou identitu a společenskou roli. Dívky se identifikují s matkou a chlapci s otcem. Tato identifikace jim usnadňuje orientaci ve světě. Pro všestranný rozvoj je však nejlepší, pokud má možnost vyrůst v širším rodinném zázemí (Bakalář, 2002).

2.1 Gay a lesbická rodina

„Pro soužití lesbického páru je stabilní a trvalý vztah stejně důležitý jako pro heterosexuální páry. Lesbický vztah funguje podobně jako vztah heterosexuální. Přibližně čtvrtina lesbických žen vstupujících do stejnopohlavního partnerství má za sebou předchozí zkušenost s manželstvím“ (Polášková, 2009, s. 26). Pro vytvoření funkčního vztahu je důležité, aby obě partnerky byly plně ztotožněny se svou orientací. V případě, že jedna z nich svou orientaci plně nepřijme, je vztah ohrožen. Plné přijetí své orientace znamená spokojenost se svým zaměřením, nezájem o jeho změnu, touhu navazovat vztahy s osobami stejného pohlaví. Po období počátečního experimentování ve vztazích přichází partnerský vztah.

Pro lesbicky zaměřené ženy je komplikujícím faktorem absence homosexuálních identifikačních vzorů. To je dáno tím, že naprostá většina homosexuálních dětí vyrůstala v heterosexuálních rodinách. U žen bývá častější než u homosexuálních mužů, že svou orientaci plně přijmou až v dospělém věku. Jejich sociosexuální dozrávání je totiž pozvolnější. A oproti homosexuálním mužům mají častěji zkušenost i s druhým pohlavím. Většina stejnopohlavních párů odmítá stereotypní rozdělení na mužské a ženské role. Ve srovnání s heterosexuálními vztahy jsou lesbické vztahy symetričtější. Faktory, které rozhodují o dělení rolí v páru, jsou finance a vzdělání. Cesta k rodičovství znamená u lesbických párů většinou dlouhodobě plánovaný proces. Páry pečlivě zvažují způsob početí dítěte, volbu biologického otce, ošetření vztahu s otcem, rozdělení rolí, právní otázky (Polášková, 2009).

Otázka gay a lesbického rodičovství je v ČR poměrně nová. Do širšího povědomí se dostala v posledních letech díky mediálnímu zájmu kolem zákona o registrovaném partnerství. Přesto se u nás rodičovství stejnopohlavních párů již mnoho let skrytě vyskytuje. Tyto rodiny jsou pro veřejnost ale většinou neviditelné. Ochota veřejně odkrývat svou sexuální orientaci je u nás stále ještě malá. Donedávna homosexuálně orientovaní jedinci toužící po dítěti raději uzavírali heterosexuální svazky, kde mohli své touhy po dítěti naplnit. Ani homosexuální komunita neměla vždy jednoznačný názor na gay a lesbické rodičovství. V 70. letech minulého století se společnost v USA začala jasně vyjadřovat k podpoře lesbického rodičovství. Mnoho lesbických žen se začalo hlásit k rodičovství. Do té doby žili homosexuální rodiče v tajnosti. Dalším důležitým posunem bylo pro lesbické ženy také zpřístupnění dílčích technologií asistované reprodukce v druhé polovině osmdesátých let minulého století v západoevropských zemích (Polášková, 2009). Na západě existují svépomocné skupiny, které sdružují homosexuální rodiče a jejich děti. Děti z homosexuálních

rodin mají také svá sdružení. V České republice existuje občanské sdružení Stejná rodina. Dnes jsou prováděny výzkumy, zda se homosexuální rodiny a jejich děti nějak odlišují od heterosexuálních rodin a jejich dětí. Tématu se věnuje řada autorů a existuje řada přístupů k srovnávání. V České republice se touto tematikou začínají zabývat psychologové a sociologové, nicméně odborná česky psaná literatura zde chybí (Polášková, 2009).

„Rodičovství gayů a lesbických žen je stále viditelnější a motivuje tak k dalším výzkumům. Výzkumy, které byly prováděny dosud, se zaměřovaly na to, jaký má vliv homosexualita rodičů na zdravý psychický vývoj dítěte, sexuální chování a sexuální preference dětí v době dospívání, genderové chování dětí. Výzkumy zkoumaly také motivace k rodičovství u homosexuálně zaměřených jedinců. Green se na konci 70. let zabýval genderovými rolami a sexuální orientací dětí vychovávaných gayi, lesbami, a transsexuály a konstatoval, že 36 z 37 zkoumaných dětí uvedlo hračky, hry, oblečení, kamarády, které lze považovat za typické pro děti jejich pohlaví“ (Nedbálková, 2011, s. 33). Podle Českého statistického úřadu bylo zjištěno při sčítání lidu v roce 2011, že v domácnostech gayů a lesbických žen vyrůstalo přes devět stovek dětí (Děti v domácnostech gayů a leseb²⁷, 2013).

Existují dva základní modely gay a lesbického rodičovství. V jednom případě se děti narodily do předchozího heterosexuálního svazku a nějakou dobu v tomto svazku i vyrůstaly. A druhý model jsou homosexuální rodiny, do kterých se děti plánovaně narodily či byly adoptovány. I tyto dva modely však mají mnoho variant. Existují typy lesbických rodin, kde mají obě partnerky dítě z předchozího heterosexuálního svazku, a typy, kde má jen jedna partnerka dítě z předchozího vztahu.

U plánovaného lesbického rodičovství pak mohou být biologickými matkami obě partnerky nebo jen jedna z nich. Dalším rozdílem je pak vztah k biologickému otci u plánovaných lesbických rodin. Partnerky mohou zvolit anonymního dárce nebo mohou být s biologickým otcem dítěte v kontaktu a ten se o dítě také stará. Pro lesbické ženy je jednodušší, stát se biologickými rodiči než pro homosexuální muže. Mají více možností, kterých mohou využít. Jsou to: heterosexuální pohlavní styk- tento způsob je však málo využíván, kvůli neochotě podstupovat styk s mužem. V tomto případě také nelze zachovat anonymitu otce. Tato možnost je zastoupena u žen, které měly předchozí heterosexuální vztah. Jen málo žen volí tuto možnost záměrně. Otec dítěte je pak někdo z blízkého okruhu známých, kdo je jako otec i uveden a podílí se na výchově dítěte. Většinou se nejedná o náhodný sexuální kontakt.

²⁷ <http://m.domaci.eurozpravy.cz/zivot/80048-deti-v-domacnostech-gayu-a-leseb-v-cesku-jich-jsou-stovky/>

Druhou možností je metoda asistované reprodukce. Tato varianta pro lesbické ženy v ČR možná není, avšak je dostupná v několika zemích (např. Dánsko, Nizozemí, Švédsko,...) a v dalších zemích je zpřístupněna svobodným ženám. České ženy, které tuto cestu zvolí, musí cestovat do zahraničí. U nás je možná inseminace bez odborné asistence. Jedná se o takzvané „domácí oplodnění“. Dalším způsobem, kdy se ale musí obejít zákony, je umělé oplodnění s medicínskou asistencí, kdy žena s dárcem na klinice předstírají, že jsou nesezdaný pár. Pravost vztahu není ověřována.

Možnost, kterou mohou využít gay páry, je surogátní mateřství. Institut náhradního mateřství však u nás není možný a není právně ošetřen. Tato možnost není gay páry příliš využívána. Tento postup umělého oplodnění je kritizován a provází ho silné emoce. Tato metoda není jednoznačně přijímána ani v zemích, kde je povolena. Je využívána hlavně v USA, kde je určena především pro neplodné manželské páry (Polášková, 2009).

Na rozdíl od heterosexuální rodiny není ve stejnopohlavní rodině dáno, která z páru bude biologickou matkou. Je možné, aby se ženy vystřídaly, nejdříve dítě porodí jedna a poté druhá. Ve skutečnosti ale převažují situace, kdy biologickou matkou je jen jedna – ta, co více touží po dětech. Po narození dítěte je třeba vyřešit, jakou roli bude hrát druhá partnerka a jak bude oslovována dítětem. Nebiologické matky svou roli v rodině samy popisují spíše jako rodičovskou než jako mateřskou. V období těhotenství jedné z partnerek a po narození dítěte se mohou nebiologické matky cítit odstrčeny a opomíjeny. Tento pocit popisuje několik žen, u kterých byly prováděny výzkumy. Nejčastější způsob oslovení nebiologické matky dítětem je oslovování jménem, méně často se užívá oslovení teta a stejně tak se málo užívá oslovení máma a druhá máma. Narození dítěte znamená pro vztah důležitý mezník. Jsou dány nové role biologická a sociální matka. Partnerky, které měly doposud rovnocenné role, je mají narozením dítěte každá jiné. Ženy stojí před rozhodnutím, jaké zvolí příjmení, zda budou mít všichni společné nebo se dítě bude jmenovat po biologické matce. Pro rodiče, kteří plánují rodinu, je také důležitý vztah se širší rodinou, která by měla poskytovat oporu. Ukázalo se, že probírat plánované těhotenství se svými biologickými rodiči je pro lesbické partnerky často těžké. Ukazuje se, že u nás chybí setkávání gay a lesbických rodin, kde by si mohli vyměňovat zkušenosti a poskytnout si podporu. Gay a lesbická komunita v ČR toto zatím neposkytuje (Polášková, 2009).

3. Adopce

Adopce je formou náhradní rodinné péče, která může mít několik forem. Za nejvyšší formu je považováno osvojení, kdy se osvojitelé či osvojitel stávají příbuzným dítěte. Tato osoba má stejná práva a povinnosti jako biologický rodič. Mezi původní rodinou a dítětem příbuzenské vztahy zanikají. O osvojení rozhoduje soud. Rozlišujeme zde dvě formy, osvojení zrušitelné a osvojení nezrušitelné. Zákonný zástupce dítěte musí dát k osvojení souhlas, nebo je soudem rozhodnuto, že souhlasu není třeba. V případě, že pro dítě není možné najít rodinu v jeho zemi, je zde možnost mezinárodního osvojení, které je upraveno *Úmluvou o právech dětí*²⁸ a *Haagskou úmluvou*²⁹. *Haagská úmluva* stanovuje postup při osvojování, určuje povinnosti, kompetence institucí, definuje práva dítěte. Mezinárodní adopci u nás zprostředkovává soud v Brně. Děti, které mohou být osvojeny, to znamená právně volné děti, pro které se během šesti měsíců nepodařilo najít vhodnou rodinu k osvojení v ČR, mohou být nabídnuty k adopci do zahraničí.

3.1 Pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, která je garantovaná státem. Dítěti zajišťuje přiměřenou péči a pěstounům náleží odměna. Pěstounem mohou být manželé i jednotlivci. Taková osoba může dítě zastupovat jen omezeně, a to v jeho běžných záležitostech. Při některých úkonech potřebuje souhlas biologického rodiče, zákonného zástupce. Tato péče je omezena věkem, zaniká zletilostí dítěte. O péči rozhoduje soud. Do pěstounské péče jsou svěřovány děti, které nejsou právně volné. Jejich situace vyžaduje náhradní rodinnou péči a pěstoun poskytuje záruku řádné výchovy. Není vyloučen styk dítěte s původní rodinou.

K 1. 1. 2013 byla novelizována pěstounská péče na přechodnou dobu. Pěstouni na přechodnou dobu jsou zařazeni v evidenci vedené krajským úřadem. Tato péče trvá po dobu, kdy rodič nemůže dítě ze závažných důvodů vychovávat, například z důvodu odnětí

²⁸ Dokument je dostupný z webových stránek OSN: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

²⁹ Dokument je dostupný z webových stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: <http://www.msmt.cz/file/26529>.

svobody nebo závažných zdravotních potíží, po dobu než dají rodiče souhlas s osvojením jedince (souhlas s osvojením dítěte lze podat až po šesti měsících po porodu), dobu, kdy se čeká na rozhodnutí soudu, že není třeba souhlas rodičů k osvojení. Nezájem rodiče o svého potomka se hodnotí dle toho, kdy naposledy projevil o dítě zájem. Pokud toto období trvá tři měsíce, považuje se nezájem matky nebo otce za zjevný.

Pěstounům náleží dávky pěstounské péče. Těmito dávkami jsou příspěvky na úhradu potřeb dítěte, odměna pěstouna, příspěvek při převzetí dítěte, na zakoupení osobního motorového vozidla, při ukončení pěstounské péče. Pěstounům na přechodnou dobu jsou umožněny také jisté služby, které mohou využívat. Jsou to: a) právo na poskytnutí trvalé nebo dočasné pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě; Tato pomoc spočívá zejména v zajištění krátkodobé péče:

1. po dobu, kdy je osoba pečující nebo osoba v evidenci uznána dočasně práce neschopnou nebo při ošetřování osoby blízké,
2. při narození dítěte,
3. při vyřizování nezbytných osobních záležitostí,
4. při úmrtí osoby blízké;

b) právo na poskytnutí pomoci se zajištěním celodenní péče o svěřené dítě nebo děti, která je přiměřená věku dítěte, v rozsahu alespoň 14 kalendářních dnů v kalendářním roce, jestliže svěřené dítě dosáhlo alespoň věku 2 let;

c) právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odborné pomoci alespoň jednou za 6 měsíců;

d) právo na zprostředkování nebo zajištění bezplatné možnosti zvyšovat si znalosti a dovednosti;

e) právo na pomoc při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem a při zajištění asistence při tomto styku (Bubleová³⁰, 2013).

1. ³⁰ <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura2013.pdf>

3.1.1 Odměna pro pěstouny v roce 2014

Zatímco ještě v roce 2012 se výše dávky odvíjela od životního minima (tj. 3410 Kč za každé dítě svěřené do pěstounské péče), od roku 2013 se dávka stanovuje jinak. I nyní záleží celková výše dávky na počtu dětí, o které se pěstoun stará, výše se ale pohybuje jinak než dříve:

- 1 dítě v pěstounské péči = 8.000 Kč / měsíčně
- 2 děti v pěstounské péči = 12.000 Kč / měsíčně
- 3 děti v pěstounské péči = 20.000 Kč / měsíčně
- 4 (a více dětí) v pěstounské péči = 24.000 Kč (za každé další dítě 4.000 Kč)

Pokud pěstoun pečuje alespoň o dítě, které je ve II. až IV. stupni závislosti (na fyzické pomoci jiné osoby), má nárok na odměnu ve výši 20.000 Kč bez ohledu na počet dětí (tj. i při jednom dítěti). Pokud pěstoun pečuje alespoň o jedno dítě, které mu bylo svěřeno do přechodné péče a toto dítě je ve II. až IV. stupni závislosti, pak mu náleží odměna ve výši 24.000 Kč.

Odměna pěstouna se také na rozdíl od jiných sociálních dávek posuzuje podobně jako mzda. Pro účely zákonů (daň z příjmů, sociální pojištění, zdravotní pojištění nebo úrazové pojištění) je tento příjem brán jako odměna ze závislé činnosti (tedy podobně jako plat nebo příjmy z podnikání) (Odměna pěstouna 2014³¹, 2014).

³¹ <http://www.socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>

3.1.2 Proces vyřízení pěstounské péče

Pěstounské péči předchází postup s jasně danými pravidly. Ten má několik navazujících fází:

- 1) Podání žádosti u obecního úřadu obce s rozšířenou působností;
- 2) Posuzování žadatelů – obecní úřad shromáždí podklady pro zprostředkování, založí dokumentaci o žadateli, poté kopii dokumentace o žadateli společně s kopií spisové dokumentace o dítěti podstoupí krajskému úřadu;
- 3) Posuzování žadatelů krajským úřadem;
- 4) Příprava na přijetí dítěte do rodiny;
- 5) Výběr osvojitele nebo pěstouna pro dítě;
- 6) Navazování kontaktu s dítětem (Bubleová³², 2013).

Společně s žádostí je třeba doložit i další dokumenty. K žádosti se připojuje doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území ČR, zpráva o zdravotním stavu, údaje o ekonomických a sociálních poměrech, další potřebné doklady stanovené zákonem o sociálně právní ochraně dětí.

U žadatelů se posuzuje zdravotní a psychický stav, trestní bezúhonnost, schopnost vychovávat dítě, motivace k pěstounství či osvojení, rodinné zázemí. Žadatelé pro osvojení a pěstounskou péči musí absolvovat 48 hodin příprav a pro pěstounskou péči na přechodnou dobu musí absolvovat 72 hodin příprav.

Pěstouni a osvojitelé mají povinnost se vzdělávat minimálně 24 hodin za rok, udržovat a prohlubovat styk s původní rodinou, pokud je to možné. Osoba pečující o dítě nebo osoba zařazená do evidence má právo na poradenství (Česko³³, 2013).

3.2. Dítě v nové rodině

Po příchodu dítěte do rodiny je třeba vyřešit spousty nezbytných věcí. Musí se nastavit pravidla pro dítě, rodina se sžívá s novým členem a objevují se nové problémy dítěte. Pro první období je dobré, pokud to jde, aby zůstali oba partneři doma. Po příchodu nastává proces adaptace, kdy si dítě zvyká na nové prostředí. Toto období může trvat různě dlouhou dobu a každé dítě ji prožívá individuálně.

³² <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura2013.pdf>

³³ http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf

Období adaptace má několik fází. U dítěte tyto stupně jsou: První období je poznávání – dítě je podle věku více či méně nejisté. Zvyká si na nové lidi a prostředí. Druhá fáze je uvolnění, kdy dítě pochopí, že toto je jeho nový domov. Zjišťuje, jaké má místo v rodině. Testuje svou novou rodinu, zkouší, jak pevné jsou dané hranice. U dětí se může projevovat závislé chování, kdy se upnou na novou maminku ze strachu, že ji znovu ztratí. Opakem závislého jednání je chování, kdy dítě zkouší, co rodina vydrží. Děti jsou někdy zvyklé jen na špatné zacházení a ničemu jinému nerozumějí. Obě tyto možnosti projevování emocí jsou pro rodinu velmi vysilující. Třetí fází je přijetí. V této fázi jsou vyjasněny role. Začínají se vytvářet vazby a city k členům rodiny.

U rodiče jsou fáze také tři. První etapa je nadšení – rodiče jsou nadšeni po oznámení zprávy, že pro ně bylo vybráno dítě. Druhá fáze přináší obvykle rozčarování – tato fáze je reakcí na chování dítěte, které rodiče zaskočí a nevědí jak na něj reagovat. Poslední fází je smíření – situace se ustálí, rodiče i dítě se poznávají, vytváří se vztah, rodiče nemají už nereálná očekávání.

U dětí v náhradní rodinné péči se zpravidla objevuje vývojová regrese. Vývojová regrese se může objevit i u nedeprivovaných dětí, pokud se ocitnou v náročných situacích. Dítě se začne chovat nepřiměřeně k svému věku. Dítě již naučené na záchod se začne pomočovat, velké děti začnou šišlat. Chtějí pít z láhve. Regrese je důsledek dosavadního chudého emočního, sociálního vývoje.

U dětí, kterým od raného dětství chyběla rodičovská péče, se objevuje projev deprivace. Mezi tyto projevy patří emoční nestabilita, agresivní chování, sebepoškozování. Znamky deprivace se dají zvládat v nové rodině pomocí rituálů, které si vždy u konkrétní činnosti vymyslí a vytváří tak jistotu pro dítě. Jistota se také vytvoří plánováním budoucnosti, kdy si rodiče s dítětem povídají o tom, co je společně čeká. Při agresivním chování dítěte je třeba najít něco, na čem si dítě může agresivitu vybit. Například boxovací pytel, noviny na trhání a podobně. Rodiče by měli také poskytovat přiměřený tělesný kontakt dítěti (pohlazení, objetí).

Častým problémem, který musí náhradní rodiče řešit, je pomočování dětí v noci. Děti se často bojí, že budou trestány za to, že se pomočily a skrývají to. Problematický vztah mají také k hygieně. Ten se zakládá už velmi brzy v dětství. Reakce na absenci vztahu k hygieně může být přehnaná čistota nebo zanedbávání péče o sebe. Dívky často neumí zvládat hygienu v období menstruace (Zezulová, 2012).

3.3 Indikace náhradní rodinné péče

Nejvíce obav a nejistot nových rodičů se vztahuje k hereditě. Tělesné a psychické znaky člověka jsou geneticky podmíněné. Dále se při výběru hledí na pohlaví. V zásadě by nemělo ovlivňovat formu náhradní rodinné péče. Považuje se za nepříznivé, pokud rodiče mají představu, jakého pohlaví dítě chtějí přijmout. Signalizuje to jejich malou schopnost adaptace. Otázka pohlaví je brána v potaz pouze u dětí v SOS vesničkách. Počet chlapců a děvčat by zde měl být pokud možno vyrovnaný.

Další indikací, na kterou se hledí při hledání rodičů a dítěte, je vnější zjev. Zjev u dítěte by měl být brán jako danost, ale je třeba brát v potaz, že určité nápadnosti ve vzhledu jako například albinismus nebo rozštěp zhoršují adaptaci dítěte. Jiné etnikum dítěte má také negativní vliv na jeho sžití s rodinou.

Tělesný vývoj a zdravotní stav ovlivňují ve velké míře přijetí dítěte. Menší obtíže většinou nejsou problémem, ale větší tělesná či mentální postižení bývají překážkou adopce. Mezi žadatelem a dítětem také musí být přiměřený věkový rozdíl. Důležitou indikací jsou sociální faktory. Důležitým faktorem pro formu náhradní rodinné péče je to, jestli dítě má biologické rodiče či ne. Pokud má dítě sourozence, měl by se brát ohled na to, aby zůstaly děti pospolu.

Při hledání vhodných pěstounů či osvojitelů pro dítě se nejdříve zkoumá, jaká je jeho širší biologická rodina, a zda by dítě nemohlo vyrůstat u někoho z rodiny původní. Jsou-li vhodní příbuzní, kteří jsou schopni a ochotni dítě přijmout, mají vždy přednost před pěstouny cizími.

Při hledání vhodných pěstounů pro dítě jsou brány v potaz také situační činitelé: jaká je dostupnost vzdělání pro dítě v místě jeho nového bydliště, jak dostupná jsou zdravotnická zařízení, jaká je vzdálenost nového domova od původního bydliště, klimatické poměry v lokalitě, zvláště pokud má dítě alergie nebo dýchací obtíže, zda je pro dítě lepší vesnice či město, složení obyvatel v okolí. Existují kraje s většími předsudky vůči rase i předsudky vůči dětem v náhradní rodině. Na toto vše je nutné brát ohled při hledání vhodné rodiny (Matějček, 1999).

Důležité je při osvojení nezatajovat dítěti informace o jeho původu a vše mu říci dříve, než se to dozví od cizích lidí. Děti v předškolním věku přijímají informace o svém původu přirozeně. Je proto vhodné s nimi o tom, jak do rodiny přišly, mluvit už od počátku. Předejde se tím mnoho vysvětlování a nepochopení se. U dítěte zpravidla nastane období, kdy začne pátrat po svých biologických rodičích. Může se trápit tím, že je nechtěli, nebo že je neznají. O rodičích by se mělo s dětmi citlivě mluvit a nezatajovat jim pravdu.

Děti v náhradní rodině touží být stále ujišťovány o tom, že je jejich náhradní rodiče milují (Zezulová, 2012).

3.4 Možnosti adopce pro homosexuály

Adopce homosexuálům není umožněna. A to ani v případě, kdy neregistrovaný jedinec chce adoptovat dítě svého partnera. Pokud jeden z partnerů pečuje o dítě a partneři žijí ve společné domácnosti, podílí se na výchově dítěte i druhý partner, povinnosti výchovy a ochrany vývoje dítěte se vztahují na oba. Partner, který není rodičem, ale nemá k dítěti právní vztah.

Pokud by partneři chtěli mít společné dítě, mohou využít pěstounské péče. Homosexuálové se mohou stát pěstouny, ale jen individuálně. O pěstounskou péči může žádat i osoba v registrovaném partnerství. Homosexuální pár nemůže dítě společně adoptovat. Adopce je povolena pouze jednotlivcům. O adopci už ale nemůže žádat člověk v registrovaném partnerství. To se nyní snaží změnit občanské sdružení PROUD³⁴, které připravilo návrh na novelu zákona, který by umožnil adopci dítěte partnera. Tuto novelu předložila 14. června skupina poslanců v čele s Janou Černochovou. Pod tento návrh se podepsalo 20 poslanců a poslankyň. Tato novela reaguje na fakt, že v ČR žije spousta stejnopohlavních párů, které spolu mají nebo vychovávají děti. Děti však mají v rodném listě jen jednoho rodiče. Druhý rodič, který se o potomka svého partnera stará, nemá podle práva k dítěti žádný vztah. Adopce homosexuálními páry jsou možné v Dánsku, Anglii, Nizozemsku, Švédsku, Španělsku, Norsku, Rakousku, Finsku, Německu, na Islandu a v Kanadě (Zákony pro lidi.cz³⁵, 2010).

³⁴ Webové stránky sdružení jsou dostupné z: <http://www.proudem.cz/>

³⁵ www.zakonyprolidi.cz

4. Praktická část

4.1 Úvod k rozhovorům

Praktická část této práce je postavena na rozhovorech s homosexuálními páry, které plánují v budoucnosti rodičovství, nebo již rodiči jsou. V rozhovoru se zaměřuji hlavně na praktickou stránku fungování jejich vztahu. Zajímavé je, jak vypadá jejich soužití ve společné domácnosti a jaké mají představy o plánovaném získání dítěte, nebo jak jeho získávání probíhalo. Cílem bylo také zjistit, zda se tvrzení o rozdělování rolí zakládá na skutečnosti. Pokud to bylo možné, byl využit osobní rozhovor s párem. V případě, kdy to možné nebylo, jsem zvolila rozhovor po Skypu či mailu. Těmito otázkami chci zjistit, jak tyto vztahy fungují. Otázky, na které jsem se ptala párů, vypadaly takto:

1. Jak dlouho trvá Váš vztah?
2. Žijete ve společné domácnosti? Pokud ne, plánujete to?
3. Jak funguje Vaše finanční hospodaření? Máte společný nebo oddělený účet?
4. Kdo z páru hlavně přispívá do rozpočtu, nebo je to vyvážené? Pokud nežijete ve společné domácnosti, jak si myslíte, že to bude, až spolu budete žít?
5. Kdo se stará o domácí práce?
6. Kdo nakupuje? Kdo vaří? Kdo uklízí? Jste s rozdělením spokojeni? Pokud nežijete ve společné domácnosti, jak si myslíte, že to bude, až spolu budete žít?
7. Kdo z páru organizuje volný čas? Je to vyvážené? Jste s tím spokojeni?
8. Máte společné zájmy? Jaké zájmy to jsou?
9. Kdo z vás spíše organizuje styk s přáteli/příbuznými?
10. Plánujete nyní nebo v budoucnu dítě?
11. Jakým způsobem plánujete opatření dítěte?
12. Kdo z páru bude na mateřské/rodičovské dovolené s dítětem?
13. Jak si myslíte, že dítě změní váš vztah?
14. Jaké si myslíte, že jsou překážky v opatření dítěte?
15. Jaký právní vztah bude mít druhá osoba z páru k dítěti?
16. Jak budete mít rozdělené povinnosti, až budete mít dítě?
17. Jaký je názor vaší rodiny na plánované rodičovství?
18. Jaký je názor vašich přátel na plánované dítě?

Jména všech respondentů jsou změněna z důvodu zachování anonymity.

	počet respondentů	způsob získání kontaktu				způsob rozhovoru		páry plánující dítě	páry s dětmi	rozhovor s dětmi
		přes sociální síť	přes Českou televizi	přes kontakty ve svém okolí	při setkání	osobní rozhovor	prostřednictvím internetu			
ženy	8 párů	3 páry	2 páry	2 páry	1 pár	3 páry	5 párů	3 páry	5 (2 z nich již 2 děti)	1 se dvěma dětmi
muži	2 páry			2 páry			2 páry	1	1 pár	

Tabulka znázorňuje pro větší přehlednost základní údaje o respondentech.

4.2 Metody výzkumu

V této práci byla zvolena metoda kvalitativního výzkumu – typ dotazování. Kde to bylo možné, byl proveden polostrukturovaný rozhovor v kombinaci s přímým pozorováním. Tento způsob byl zvolen z několika důvodů. V České republice žije omezený počet homosexuálních rodin. Ještě menší množství je ochotno hovořit o svém rodičovství. Od těchto faktů se odvíjí počet dotazovaných párů, kterých je deset.

4.3 Rozhovory s homosexuálními páry

4.3.1 První rozhovor

Vztah Markéty a Lenky trvá dva roky, žijí ve společné domácnosti a v blízké době plánují dítě. Obě pracují a stejnou měrou přispívají do společné domácnosti. Kromě společného účtu, na který posílají každý měsíc obě stejnou částku, má každá také svůj osobní účet, kde si spoří zbylé peníze. Domácí práce zastává spíše Markéta, protože Lenka je více pracovně vytížená. S tímto rozdělením jsou víceméně spokojeny, jen Markéta si občas myslí, že by se Lenka mohla více podílet. Nákupy dělají obě společně. Vaří ale jen Markéta. Toto rozdělení vaření a úklidu vyplynulo přirozeně z toho, že je jedna z páru více pracovně zatížená.

Zájmy obou žen jsou převážně společné, obě mají rády výtvarnou činnost, a tak kreslí a malují. Společný volný čas, domlouvání schůzek s kamarádkami organizuje spíše Markéta. S příbuznými se setkávají obě partnerky pravidelně, každá ale spíše se svou rodinou. S rodinou té druhé se sice obě dobře znají, jejich kontakt ale není tak častý.

Dítě plánují v průběhu 3 let. K opatření dítěte zvažují dvě možné varianty. Těhotná však bude nejspíš jen jedna z páru, a to Markéta, protože se u ní projevuje více touha po dítěti. Toto rozhodnutí není ale ještě úplně definitivní. Pouze se počítá nejprve s těhotenstvím Markéty. První varianta jak si dítě opatřit je požádat kamaráda Markéty o darování spermatu. Překážkou by zde mohlo být, pokud si tento kamarád mezitím najde přítelkyni, které by jeho dárcovství vadilo. Druhou variantou je umělé oplodnění, které by muselo proběhnout v zahraničí.

Obě se shodují, že dítě jejich vztah nezmění, jen posílí. Změnou bude jen to, že jim přibudou povinnosti, které si budou muset rozdělit. Na mateřské i rodičovské dovolené bude Markéta.

Pokud bude mít Markéta dítě, Lenka k němu žádný právní vztah mít nebude. Maximálně by mohly sepsat smlouvu, která by ošetřovala péči o dítě v případě smrti matky a doufat, že by k tomu soud přihlédl. To, ale v plánu nemají.

Přátelé s jejich plány na dítě souhlasí a podporují je v nich. Také rodiče Lenky s dítětem souhlasí a její matka se těší na roli babičky. Rodiče Markéty doufají, že k plánovanému těhotenství nedojde. S výchovou dítěte lesbickým párem nesouhlasí. Myslí si, že by jejich vztah mohl dítě negativně ovlivnit ve vývoji. Markéta s Lenkou se jim snaží tento

názor vyvrátit, argumentují například výzkumem doktorky Poláškové³⁶. Na názor rodičů to ale velký vliv nemá.

4.3.2 Druhý rozhovor

Vztah Vandy a Táni trvá šest let. Žijí spolu již něco přes čtyři roky. V blízké době plánují první společné dítě. Práce ve společné domácnosti mají rozdělené, ale pokud je potřeba a jedna z páru nemá čas nebo jí daná práce nevyhovuje, vystřídají se. Nákupy a velký úklid pak dělají obě společně. Účty mají Vanda s Táňou zatím rozdělené, ale každá přispívá na společné bydlení a živobytí stejnou měrou.

Ve volném čase organizuje každá z páru něco jiného, mají společné i oddělené zájmy. Táňa ráda jezdí do přírody, navštěvuje hudební festivaly a jezdí na kole. Vanda zase ráda podniká výlety pěšky a organizuje setkání s přáteli. Co budou dělat, se vždy dohodnou tak, aby to oběma vyhovovalo, a také podle toho, zda budou mít čas a peníze na tuto aktivitu. Většinu zájmů mají společnou, ty odlišné si tolerují. Styk s příbuznými a přáteli organizuje spíše Vanda, protože je komunikativnější.

Dítě plánují již v blízké době. Způsobů, jak si opatřit dítě je více, bohužel některé jsou nezákonné. Díky známostem a informovanosti ale vědí, jak se dá zákon obejít. Jelikož jsou mladé a předpokládají, že nebudou mít problém s otěhotněním, volí cestu anonymního dárce přes inzerát. Existují internetové stránky, kde kluci a muži nabízejí své sperma, a to by rády využily. Pokud by ale tato cesta nevyšla, musely by na kliniku a k tomu už by bylo potřeba obejít zákon. Na mateřské dovolené bude ta, co porodí, zákon to totiž jinak neumožňuje a na rodičovské pak zůstane také ta, která rodila. Pro Vandu s Táňou dítě znamená, že se budou moci cítit více jako rodina. Jejich vztah to ještě ucelí.

Uvědomují si mnoho překážek, které jim stojí v cestě za rodičovstvím. Většinu z nich lze nějakým způsobem obejít, ale bohužel kvůli tomu musí obcházet zákon. Překážkou je například: pokud jsou dvě dívky a nepodaří se jim otěhotnět s kamarádem nebo klukem přes inzerát, potřebují k otěhotnění lékařskou pomoc, která jim nebude poskytnuta, protože jsou zaregistrované. Sperma ze spermobanky dostane žena, pouze pokud přijde s mužem. Není zde však podmínka manželství.

³⁶ POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*.

Brno: Masarykova univerzita, 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.

Právní vztah k dítěti bude mít pouze ta, která rodila. Lze sepsat opatrovnický papír, ale vesměs to nemá žádnou hodnotu. Pokud by se stalo něco matce, která rodila dítě, budou moci vychovávat jen prarodiče.

Jako první chce rodit Vanda. Povinnosti budou mít poté rozdělené podle toho, jak bude situace vypadat. Ze začátku bude Táňa více pomáhat, než se vše zaběhne. A později se ukáže, co vše Vanda zvládne sama. Na plánované dítě se všichni těší mezi rodinou i mezi přáteli. Budou se snažit pomáhat se vším, co bude potřeba. Budou také pomáhat v tom, aby dítě vidělo mužský vzor u dědečků, kamarádů, strýců a dalších. A také ukázat dítěti, že heterosexuální vztahy fungují úplně stejně.

4.3.3 Třetí rozhovor

Třetí rozhovor do své práce jsem dělala osobně, domluvila jsem se s paní Simonou na návštěvě. Seznámila jsem se s ní během filmového festivalu *Mezipatra*.

Simona s Lucií spolu vychovávají 15letou dceru, ve vztahu jsou spolu 18 let. Společnou domácnost sdílí přibližně 13 let. Na všech věcech v domácnosti se společně domlouvají. Rozdělení domácích prací vyplynulo samo. Lucie neumí vařit, a tak vaří Simona, naopak Lucie zase uklízí, protože má ráda doma pořádek. Na ostatních věcech týkajících se chodu domácnosti se podílejí společně, role ve vztahu jsou vyvážené.

Finance mají Lucie se Simonou společné. Když byla Lucie na mateřské dovolené, finance zajišťovala Simona. Na tom, jak bude vypadat volný čas, se domlouvají společně. Když byla jejich dcera ještě malá, Lucie zajišťovala školku a věci, které bylo potřeba zařídit během dne. Simona dceru brala na hřiště poté, co se vrátila z práce, a vymýšlela pro ni různé hry během odpoledne. Jako rodina mají společné zájmy. Největším zájmem je pro Simonu s Lucií jejich dcera. O dovolené jezdí všechny společně na chatu i k moři. Rozdílné zájmy mají v tom, že Simona ráda sleduje sport a aktivně se mu i věnuje, Lucii sport příliš nezajímá. Rozdílné zájmy mají také v tom, že Simona se raději podívá na drama, zatímco Lucie má raději komedie. Větší rozdíly v zájmech ale nemají. Jejich názor se odlišuje na pojetí výchovy dcery. Lucie má oproti Simoně sklon dceru více rozmazlovat, Simona ji zase vede k tomu, aby uměla hospodařit se svými věcmi. Simona respektuje, že Lucie je matkou dcery a snažila se vždy do toho Lucii příliš nemluvit.

Styk s rodinou organizuje Lucie, Simona zase více organizuje styk s přáteli. Lucie nemá ráda návštěvy, to je další věc, v níž se spolu trochu rozcházejí, protože Simona je společenská a má návštěvy ráda.

Dceru počaly ze zkusavky. Sperma jim daroval společný kamarád gay. Kdo bude dárce, se dlouho rozhodovaly. Podmínkou byl dobrý zdravotní stav a také to, že otec si nebude dělat na dítě žádné nároky. Nakonec se rozhodly pro kamaráda, který je gay a žije s partnerem. S dcerou se občas vídá a malá Jolanka ví, že to je její táta. Samotné oplodnění pak proběhlo doma. Oplodnění se zdařilo až na pátý pokus. Rozhodly se, že těhotná bude Lucie, protože je mladší. Simona už zažila jeden vztah s dítětem. Sama dítě mít nechtěla, protože už ve dvaceti letech neměla rodiče ani žádné příbuzné a bála se, že v případě jakékoliv nehody by se o dítě nikdo nepostaral. Simona měla předchozí vztah s dítětem za totality, kdy kvůli tomu měly s partnerkou velké problémy, chodily jim do bytu neohlášené kontroly sociálních pracovníků a dítě mělo problémy ve škole.

Před vztahem se Simonou byla Lucie vdaná. Vdávala se kvůli společnosti a také kvůli své rodině. Simona svou orientaci také zprvu tajila kvůli své práci. Později se na to však přišlo a z práce ji vyhodili. Nyní nemají Lucie se Simonou problém veřejně přiznat svůj vztah a mluvit o něm. Všichni přátelé i rodina o jejich vztahu ví. Lucie o svém vztahu ale raději otevřeně v práci nemluví.

V prvních letech změnilo dítě vztah Simony s Lucií hodně. Vše se opět vyrovnalo až ve třech letech dcery. Simona s Lucií spolu byly ve vztahu tři a půl roku, když se rozhodly pro společné dítě. Příchodem dcery se vše ve vztahu změnilo, na prvním místě bylo dítě. Lucie jako biologická matka se na dítě hodně upnula a to odsunulo Simonu na druhou kolej. Úplně se změnil chod celé domácnosti. Na mateřské i rodičovské dovolené byla Lucie, Simona chodila do práce a rodinu v té době živila.

Simona jako nebiologická matka nemá k dceři žádný právní vztah.

Vztah rodiny ze strany Lucie k dítěti je kladný. Rodina biologického otce se s dítětem také stýká a má malou Jolanku velmi ráda. Jolanka je s otcem v kontaktu, pravidelně se s ním vídá. Matka Lucie nenávidí Simonu, přála by si raději po boku své dcery manžela, jinak mají Simonu všichni ostatní z Luciiny rodiny rádi. Otec biologického otce malé Jolanky se nevyrovnal s tím, že jeho syn je gay a syna kvůli tomu mlátil. Matka se s ním musela kvůli těmto problémům rozvést. Po narození jeho dcery se vztahy v rodině zlepšily. Simona má bratra, se kterým se nevidá, protože ji odsuzuje kvůli její orientaci. Její bratr má dvě dcery, se kterými měla Simona hezký vztah. Když se ale bratr dozvěděl o orientaci své sestry, zakázal jí vidat se s dětmi. Argumentem bylo, že nechce, aby mu děti nakazila.

Přátelé Simony a Lucie jejich vztah a rodičovství podporují. Malá Jolanka kvůli orientaci svých rodičů problémy doposud nezažila, bere vztah rodičů přirozeně. Jako rodiče chápe Simonu s Lucií, ví ale, že má otce, který žije jinde s přítelem, a mají spolu dobrý vztah.

Problém má malá Jolanka spíše s tím, když někdo utajuje pravdu, jak to s jejími rodiči je. Svou rodinu bere tak, že má oproti jiným dětem něco víc. Na své rodiče je hrdá. Ve škole mluví i o tátovi, takže nikdo vztahy v rodině malé Jolanky neřeší.

4.3.4 Čtvrtý rozhovor

Tento rozhovor jsem dělala prostřednictvím Skypu, protože dotazované bydlí mimo Prahu a jsou časově vytížené, takže nebylo možné se sejít osobně.

Anna s Katkou jsou spolu 5,5 roku a společně vychovávají ročního syna. Ve společné domácnosti žijí 2,5 roku. Pocházejí každá z jiného města, tak se rozhodovaly, kde se usadí, než spolu začaly bydlet.

Společná domácnost funguje přirozeně. Zvlášť rozdělené činnosti, domácí práce mezi sebou Anna s Katkou nemají. Co která doma udělá, vždy vyplyne ze situace. Každá dělá, co je v danou chvíli třeba a na co má zrovna čas.

Účty si zatím ponechávají rozdělené. O společném účtu již uvažovaly, ale jsou vázány hypotékou u jednoho finančního institutu, a proto zatím nechávají účty tak, jak jsou. Do rozpočtu, ale přispívají vyváženě. Dříve více vydělávala Katka, a tak nosila domů více peněz, nyní je ale na mateřské dovolené, takže více přispívá zase Anna. Než si pořídily společné dítě, našetřily si dopředu peníze, aby měly finanční rezervu. Takže nyní s penězi vycházejí bez problémů.

Na trávení volného času se domlouvají v páru, každá udělá nějaký návrh a poté si vyberou. Rozhodování ve vztahu je vyvážené. Jako rodina rádi jezdí na hory v zimě i v létě, hodně času tráví sportem. Každá má také své vlastní zájmy, kterým se věnují zvlášť. Styk s rodinou a přáteli organizují obě, každá se domlouvá s tou svou stranou.

Dítě získaly s pomocí kamaráda, který jim daroval sperma. Oplodnění provedly stříkačkovou metodou. Pokus se zdařil hned napoprvé. Překážkou bylo najít vhodného dárce, pak už žádné překážky neměly. Hledání vhodného dárce, jim trvalo celkem 2 roky. Dárce musel projít různými zdravotními vyšetřeními, než se pro něj definitivně rozhodly. Pokud by se oplodnění nepovedlo touto cestou, uvažovaly o druhé variantě: jet na kliniku do zahraničí, do Dánska.

Dítě vztah mezi Annou a Katkou nijak zvláště nezměnilo. Jen se teď ve vztahu točí vše okolo dítěte. Na mateřské dovolené je Katka, biologická matka dítěte. Na rodičovské bude také ona.

Právně neznamená druhá matka k dítěti nic. Právní vztah pro takový případ v ČR bohužel neexistuje. Druhá matka má pouze povinnost dítě živit, protože s ním žije ve společné domácnosti.

Rodina Katky i Anny měla s jejich vztahem dlouho problém. Ani jedna z rodin nesouhlasila, aby měly společné dítě. I během těhotenství Katky byla komunikace mezi rodinami velmi omezená. Po narození syna se ale vše změnilo. Syn se stal miláčkem babiček a podstatně se zlepšil i názor rodin na vztah Katky a Anny. S názorem přátel neměly nikdy problém, vztah od začátku podporují.

S výrazným negativním postojem společnosti se Katka ani Anna nesetkaly. Lidé okolo, kteří třeba mají na vztah jiný názor, jim nikdy nic přímo neřekli. Určitý problém nastal, když Anna měla svůj coming out v práci. Někteří kolegové a kolegyně měli na věc překvapivé reakce. Později se ale ukázalo, že příčinou bylo to, že žádnou lesbicky orientovanou ženu doposud nepoznali. Nyní, ale Anna v práci žádný špatný pocit nevnímá. Katka v práci vzhledem ke svému vyššímu postavení svou orientaci přiznat nemohla. Bylo zřejmé, že takové věci firma nebude tolerovat. Syn zatím žádnou negativní zkušenost vzhledem k svému věku (1 rok) nezažil. Obě matky jsou ale připravené na to, že jednou to možná přijde.

Dítě zatím ani nevnímá, že má rodiče stejného pohlaví. Anna s Katkou doufají, že jednou to pochopí a budou mu schopny vše vysvětlit. Jsou v kontaktu s biologickým otcem, který syna pravidelně navštěvuje a v budoucnu by to mělo být ještě častěji.

4.3.5 Pátý rozhovor

Tento rozhovor jsem dělala prostřednictvím internetu, přes Facebook. Na dotazované jsem dostala náhodně kontakt. Protože se neznáme, chtěly rozhovor udělat tímto způsobem.

Petra a Tereza spolu jsou třetím rokem a společně vychovávají dvouměsíčního syna. Ve společné domácnosti žijí dva roky. Petra vaří a opravuje, co je v domácnosti potřeba, a společně uklízejí. Toto rozdělení oběma vyhovuje. Účet mají oddělený a společně přispívají do kasičky na jídlo a také na syna. Jinak si ponechávají své finance každá zvlášť a výdaje, které mají, si dělí napůl.

Volný čas organizuje převážně Petra. Jako rodina společně všichni podnikají výlety, jinak má každá své zájmy, kterým se věnují. Styk s rodinou organizují obě a probíhá také i oboustranně. Setkávání s přáteli organizují také obě vyváženě.

Společné dítě získaly s pomocí kamaráda, který jim daroval sperma. Překážky v tomto způsobu získání dítěte nebyly žádné, vše se naštěstí podařilo bez komplikací. Otec není v kontaktu s dítětem, tak to bylo předem domluvené, není ani zapsán v rodném listě syna. Pokud by v budoucnu chtěl syn otce vyhledat a scházet se s ním, Petra ani Tereza mu v tom bránit nebudou. Dítě změnilo vztah hodně, vzhledem k tomu, že jsou synovi teprve dva měsíce, obě si na vše teprve zvykají. Mají teď na sebe méně času.

Na mateřské dovolené je Petra, protože je biologická matka a na rodičovské bude také. V péči o dítě se střídají, protože Petra chodí k mateřské dovolené ještě do práce. Nebiologická matka Tereza nemá k dítěti žádný právní vztah. Názor rodiny na společné dítě je kladný, rodiny obou partnerek jsou rády, že mají vnouče. Přátelé je podporují a společné dítě jim přejí.

Zatím se ani jedna z partnerek nesetkala s žádným negativním postojem společnosti kvůli své orientaci a společnému dítěti. Syn zatím nevnímá, že má rodiče stejného pohlaví.

4.3.6 Šestý rozhovor

Tento rozhovor jsem dělala osobně. Setkala jsem se s Jitkou. Na tento pár jsem dostala kontakt prostřednictvím České televize.

Vztah Jitky s Elenou trvá 15 let a po stejnou dobu spolu také žijí ve společné domácnosti. Společně vychovávají dvě děti ve věku pět a sedm let.

Role v domácnosti rozdělené nemají. Každá dělá to, k čemu více inklinuje. Jitka moc nevaří, protože jí to nebaví, ale zase více uklízí a nakupuje, protože jí nakupování nevádí tak jako Eleně. Není to tak, že by se pasovaly do rolí muže a ženy. Situace samy vyplývají.

Účty jsou rozdělené, ale fakticky hospodaří s jedněmi penězi. To, co vydělají, jsou společné peníze a společně se pak rozhodují, co s nimi budou dělat. Volný čas organizují obě stejně. Styk s rodinou i přáteli organizují také obě stejně, není to dělené. Ani je nenapadlo, že by si toto dělily.

Společné děti získaly prostřednictvím umělého oplodnění na klinice v Dánsku, kde je možné si tuto službu zaplatit. Odtud mají obě děti. Tento způsob si vybraly, protože jiná možnost nepřicházela v úvahu. Neznaly nikoho ve svém okolí, kdo by jim daroval sperma bez nároku na dítě. Využít služby anonymního dárce se bály, z důvodu, že by si po pár letech nárokoval dítě. Nechtěly děti vystavovat riziku, že by se dárce ozval a narušil jim tím život. Nelegální způsob na klinice v České republice pro ně také nebyl řešením. Dánsko si vybraly kvůli ceně a také proto, že Jitka žila nějaký čas v Norsku a jsou jí proto Skandinávské země blízké. Dostaly se do kontaktu s klinikou v Kodani. Přístup na klinice v Kodani byl velmi hezký. Vše jim na klinice vysvětlily, vše bylo legální, nic nemusely předstírat. Elena s Jitkou si nepřály, aby děti znaly otce, chtěly anonymního dárce. Tuto službu nabízejí i kliniky v Anglii a Americe, ale v obou zemích je služba příliš drahá.

Největší překážkou v cestě za dítětem, bylo rozhodnutí, zda vůbec mají právo mít děti a přivést je do nestandardní situace, která pro ně může být složitá. Uvažovaly o tom, zda potlačit touhu po dítěti, protože rozhodují o životě někoho třetího. Než se rozhodly, přečetly si o tomto nějaké studie, které byly dělány hlavně v Americe na dětech vyrůstajících v homosexuálních rodinách. A to je ujistilo, dalo jim to důvěru, že je možné vychovat dítě, které bude spokojené a šťastné. Další postup už byly jen technické záležitosti. V tom problémy pak už nebyly.

Znají ještě další dvě lesbické rodiny s dětmi, s kterými se stýkají.

Děti jim změnilы život a hodnoty. Jsou pro ně smyslem života. Je to pro ně obrovská radost. Vztah to na jednu stranu upevnilo, ale na druhou stranu přišly o volný čas. Byly

zvyklé spolu trávit spoustu volného času, který teď nemají. Děti je naplňují. Na mateřské byla Elena. Jitka nikdy netoužila dítě mít, Elena ano a Jitka má také zdravotní problémy, které by byly překážkou. Na rodičovské byla také Elena.

Rodina je vždy podporovala. Nikdy ale s nimi o dětech otevřeně nediskutovala. Když se narodila první dcera, bydlely u rodičů Eleny a rodiče jim se vším pomáhali. Jitka si ale myslí, že i rodiče měli ze začátku pochybnosti, jestli je správné, že spolu chtějí mít děti, a možná je i pořád trochu mají. Ale nikdy o tom otevřeně nemluvili.

Přátelé jim fandí. Jen jednou jim kamarád řekl, že neví, jestli je to správné, aby měly děti. Byly rády, že jim to otevřeně řekl. O tom jestli mít děti se radily spolu a četly články na internetu a knihy.

S negativním postojem společnosti kvůli společným dětem se zatím nesetkaly. Za patnáct let vztahu zažily jen dva negativní zážitky. Jednou to byla situace, kdy si daly s partnerkou pusy na ulici a kolemjdoucí starší paní se to nelíbilo, tak jim něco řekla.

A jednou se nelíbily v restauraci romské rodině, která na ně měla negativní nářky, a nakonec musely odejít, protože nechtěly, aby konflikt nějak pokračoval. Ale tyto dvě situace byly jen drobnými problémy. Jiné nezažily. Žije se jim zde dobře. Vnímají společnost jako tolerantní a otevřenou. Děti se také nesetkaly s negativním postojem. Než šly do školky, Jitka s Elenou vysvětlily situaci učitelkám, aby předešly tomu, že děti budou muset něco samy vysvětlovat. Poprosily je, pokud budou mít ještě později nějaké otázky, ať se neptají dětí, ale přímo jich.

Požádaly učitelky, aby byli vůči dětem citlivější. Kdyby si všimly, že dítě není zařazeno do kolektivu, nebo se mu ostatní smějí, aby byly pozorné a daly rodičům vědět. Děti vztahy v rodině netají. Mezi ostatními dětmi problémy nemají. Starší dcera začala chodit do první třídy. Dětem ve škole řekla jakou má rodinu a nikdo se ani nedivil. Ostatní děti řekly, že to znají. Problémy zatím nemají.

Samy to, že mají jinou rodinu, neřeší. Považují to za normální. Vědí, že to není časté. Doma jim neříkají, že to je úplně normální. Kdo je jejich otcem neřeší. Doma jim vysvětlily, že když si je chtěly pořídit, tak maminka šla do nemocnice a tam jí pomohly. Snaží se jim maximum říkat, aby toho věděly co nejvíc. Vědí, že tatínek není, že mají jen dvě maminky. Jen Elenu však oslovují „mami“, Jitce říkají jménem.

4.3.7 Sedmý rozhovor

Tento rozhovor jsem dělala prostřednictvím emailu. Pár se mi sám ozval na mou výzvu, kterou jsem si dala na internetu.

Vztah Denisy a Báry trvá pět let a tři měsíce. Společné dítě zatím nevychovávat, ale mají to v plánu. Ve společné domácnosti žijí přesně čtyři roky. Role rozdělené nemají, dělí si práci podle času a potřeby. Když má čas Denisa a Bára je v práci, uklízí ona, když přijde naopak dříve z práce Bára, uklízí ona. Jediné, co si dělí, je úklid koupelny a toalety. Denisa špatně snáší agresivní chemické čisticí prostředky, takže tento úklid dělá Bára. Nakupují střídavě podle času, i když nakupování je bližší Báře, protože ráda vaří, a tak nakupuje dle toho, co potřebuje. Psa chodí venčit střídavě nebo společně.

Původně chtěly Bára s Denisou společný účet, ale byl to problém v bance. Nejsou heterosexuální manželé, a když se před lety ptaly na tuto možnost, byli v bance na rozpacích a nebyli si jisti, zda jim možnost poskytnout. V nabízených produktech nebyla stejná práva a povinnosti pro obě, vždy by byla jedna partnerka nadřazená druhé v právech disponovat účtem a to nechtěly. Stejně to bylo i u hypotečního úvěru na byt. Smlouvy na hypotéku i byt jsou napsané na obě, byt je na půl, ale samotný hypoteční úvěr směl být napsán pouze na jednu, takže se musely jen ústně dohodnout. Nakonec si tedy nechala každá svůj osobní účet, ale znají navzájem svoje pin kódy na platební karty a přístupová hesla na internetové bankovníctví – někdy například je na jedné kartě přečerpán limit a pak používají druhý účet, vždy se ale vzájemně informují, co která platila. Do společného rozpočtu přispívají téměř stejnou měrou, Bára někdy o pár tisíc více, záleží na jejím množství práce navíc. Pravidelné poplatky platí v téměř stejné výši, je to spravedlivě rozdělené – z účtu Denisy jdou peníze na hypotéku a půjčku od rodičů, Bára platí nájem, zálohy na elektřinu, vodu, internet, životní pojistky, pojistku domácnosti a podobně.

Jako rodina mají společné zájmy. Domnívají se, že pro vztah jsou velmi důležité. Rády chodí společně plavat, cvičí taekwondo, milují přírodu – rády chodí na procházky a túry, čtou stejné knihy, mají podobný vkus, co se týče filmů, mají a milují společného psa, dělají stejnou práci, obě jsou učitelky, takže společně vymýšlí, jak zpestřit dětem výuku, radí se, účastní se školních akcí, pomáhají dobrovolně o prázdninách na táboře a tak dále. Rády hrají vojenské co-op hry na x boxu, jezdí na kole, běžkách i koloběžkách. V podstatě většinu volného času tráví spolu stejnou činností.

Denisa organizuje styk se svou rodinou a přáteli a Bára zase se svými přáteli a rodinou. Obě navzájem své rodiny i přátele dobře znají. Bydlí poměrně daleko od svých rodičů, proto se návštěvy vždy přesně plánují a domlouvají.

Společné dítě plánují získat inseminační technikou stříkačkou. Sperma chtějí získat od anonymního dárce, kterého si vybraly přes internet. Denisa takto již jednou otěhotněla, ale bohužel plod v šestém měsíci z nejspolehlivějších důvodů potratila. Až se tělo znovu zahojí, zkusí to znovu.

Překážky jsou hlavně legislativní. Pokud se Denise jako lesbě nepovede otěhotnět výše popsaným způsobem, nemá nárok na pomoc od státu při umělém oplodnění. Dárce by přestal být anonymní, musel by podstoupit spoustu vyšetření a podepsat množství formulářů, čímž se ztrácí smysl toho, že dítě je pouze Denisy a její partnerky a nefiguruje v tom žádný jiný člověk – muž, dárce. Navíc s dárce nelze sepsat smlouvu, že si nebude dělat nárok na styk s dítětem a Denisa s Bárou naopak po něm nebudou vyžadovat alimenty. Je to jen v rovině ústní dohody a vzájemné důvěry, což přináší spoustu nejistot a rizik.

Další překážkou je, že dítě, které budou považovat za společné, v pojetí zákona patří pouze k biologické matce a sociální matka na něj nemá žádný nárok. To pro Denisu jakožto biologickou matku přináší spoustu nejistoty, co by bylo s dítětem, kdyby se jí něco stalo. A nemá žádnou možnost, jak právně tento vztah sociální matka-dítě změnit, posvětit.

Nepřeje si, aby byl otec s dítětem v kontaktu. Je pouze dárce spermatu. Rodiči budou Denisa s Bárou a třetí osoba je v tomto vztahu nežádoucí pro rodinu. Vnímají ji jako ohrožující.

Očekávají, že dítě vztah prohloubí, rozšíří a obohatí. Bude to výzva postarat se o malé dítě. Bude to spousta nových povinností, starostí a také radostí, moc se na to těší. Je to jakési pokračování vývoje vztahu: první rande, první společné bydlení, vlastní byt, svatba neboli v tomto případě uzavření registrovaného partnerství, první dítě. Biologickou matkou prvního dítěte bude Denisa, druhého dítěte Bára. Denisa je o půl roku starší než Bára a má určité zdravotní komplikace ztěžující otěhotnění, tudíž se nechce začít snažit až třeba v 35 letech, kdy otěhotnět bude těžší než teď. A hlavně Bára pracuje s malými dětmi a ještě tolik neslyší mateřský pud, neboť si užívá děti v práci, kdežto Denisa pracuje s dětmi v pubertě, a tak je mateřský pud po malém miminku hlasitější a touží po dítěti.

Rodiče Denisy přijímají fakt, že plánují dítě, v klidu bez větších emocí. Naproti tomu rodiče Báry a prarodiče se na dítě velmi těší. Obě rodiny jsou na dítě připravené. Od začátku vztahu je Bára s Denisou informovaly, že plánují dítě. Rodiče je neodrazují od mateřství, a dokonce i prarodiče jsou velmi tolerantní.

Přátelé mají vysloveně pozitivní postoj k plánovanému mateřství. Zajímá je způsob, jakým chtějí dítě získat, vyptávají se, nabízejí rady a postřehy. První těhotenství Denisy přijímali nadšeně. S kamarádkami plánuje Denisa, jak budou chodit na písek a s dětmi ven.

S vyloženě negativním postojem se Denisa s Bárrou nesetkaly, spíše jen s narážkami na veřejnosti. Vodí se za ruce, při rozloučení se políbí, takže občas se někdo z lidí špatně podívá, nebo řekne něco urážlivého, ale ignorují to, ať si myslí, co chtějí, není to nic hrozného. Přičítají to ale především faktu, že obě vypadají žensky, tudíž ne tak, jak si lesby lidé většinou představují, jako vyzývavě drzé a mužské typy. Proti dvěma hezkým a milým ženám v šatech má málokdo výhrady.

4.3.8 Osmý rozhovor

Tento rozhovor jsem dělala osobně. Na pár jsem dostala kontakt od České televize. Při rozhovoru jsem se setkala s celou rodinou.

Vztah Elišky s Kamilou trvá osm let, spolu žijí také osm let a vychovávají společně třináctiletého syna a devítiletou dceru.

Práce v domácnosti mají rozdělené podle toho, jak jsou v zaměstnání, protože obě pracují na směny. Pokud se stane, že se jim směny v práci překrývají, s dětmi vypomůže babička. Jinak domácí práce dělené nejsou. Co je třeba udělat, se dělí podle toho, kdo má čas. Nemají dělené zvlášť mužské a ženské práce.

Účty mají rozdělené. Bydlí v bytě Elišky, Kamila zase obstarává větší nákupy a oblečení pro děti. Každá si platí své výdaje. Ostatní věci platí společně. Na rodinu přispívají stejně. Kamila vydělává více, ale podílí se stejnou měrou. Elišky rodiče zase jezdí s dětmi na dovolené, které jim platí.

Volný čas se organizuje hlavně podle práce a dětí. Všichni mají rádi společné aktivity. Volného času je ale poměrně málo. Eliška vede diář, kdy má kdo volný čas a pak společně plánují, co budou dělat. Společný čas se snaží co nejvíce trávit společně s dětmi. Děti ale mají také své kroužky, takže vše se organizuje podle času, aby se sešli všichni. Přehled o volném čase je v diáři zapsán a Eliška dle něj plánuje setkávání s přáteli i s rodinou. Když se organizuje akce, tak se najde vhodný termín. Plánují hodně dopředu.

Společné děti získaly z předchozího manželství Elišky. Ta se brzy vdávala, protože chtěla mít děti a neuměla si tenkrát představit, že lze žít s dětmi i se ženou. Dohromady se Kamila s Eliškou daly během Eliščina manželství. Děti nebyly ve vztahu překážkou, Eliška je dostala do péče bez problémů. Další společné dítě neplánují. Kamila totiž biologické dítě

nechce. Necítí tu potřebu. Rozhodla se, že nechce vlastní děti. Je však ráda, že přišla do rodiny, kde děti jsou. Druhou matku děti přijaly kladně, dcera byla ještě malá, synovi vše vysvětlily a rychle pochopil.

Kamila o své orientaci věděla odmala. Eliška o sobě říká, že je bisexuální. Mezi homosexuálním a heterosexuálním vztahem nevidí rozdíl.

Rodiče Elišky byli vždy velmi tolerantní, takže vztah s Kamilou přijali bez problémů. Obě rodiny jsou tolerantní. Rodiče Kamily věděli o orientaci dcery od začátku.

S negativním postojem okolí kvůli svému vztahu se naštěstí nesetkaly. Eliška se vracela do práce po mateřské dovolené, po tom, co odešla od manžela ke Kamile. Návratu do práce se bála. Nedokázala si představit, že by neřekla v práci pravdu. Nesetkala se ale žádným negativním postojem. Ve školce a škole také vše přijali dobře. Učitelkám řekly, jak to je, a nikdo s tím neměl problém. Kamila je psaná ve škole jako druhá kontaktní osoba, kdyby se cokoli stalo. Děti také nemají žádnou negativní zkušenost. Ani rodiče kamarádů dětí nemají problém s jejich orientací. Když se pořádá oslava pro děti, vždy přijdou všichni.

Děti si myslí, že je hezké, že máma žije s přítelkyní. S tátou se občas vídají a tráví s ním volný čas. Ve škole všem řekli, že máma žije s přítelkyní. Nikdo se tomu nedivil, ani nezažili nějaký problém. Že mají dvě mámy, vnímají kladně.

4.3.9 Devátý rozhovor

Kontakt na tento pár jsem získal přes kontakty ve svém okolí. Vztah Jana a Tomáše trvá 9 let. Ve společné domácnosti žijí 8,5 roku. Domácí práce si dělí hlavně podle toho, kdo má na co čas. A také podle toho, co komu jde lépe. Takto rozdělené mají například vaření.

Tomáš vydělává řádově více peněz, a proto větší výdaje hradí on. Běžný provoz domácnosti, spotřeba energií, benzín, pojištění auta a podobné věci jdou dle skutečných měsíčních nákladů napůl. Telefon, internet, oblečení, vlastní zábavu a sport a další si každý platí sám a v placení za restauraci či kino se Tomáš s Janem střídají. Volného času mnoho nemají, a proto je většina aktivit již předem daná. Pokud se něco plánuje, tak termíny řeší společně a návrhy pak předkládá většinou Jan. S rodinou si organizuje styk každý zvlášť s tou svojí, stejně tak s přáteli.

O společném dítěti začali Jan s Tomášem uvažovat po pěti letech vztahu. Jan po dítěti toužil vždy. Před vztahem s Tomášem ale neměl partnera, se kterým by si uměl výchovu dítěte představit a také nechtěl předstírat vztah s ženou kvůli tomu, aby si dítě pořídil.

K získání společného dítěte jim pak pomohl inzerát, který umístili na G/ L stránky ve znění, že hledají lesbickou ženu, která by byla matkou a Janovi umožnila být otcem. Od začátku se počítalo s tím, že Tomáš bude v rodině jako strýc. Shodou okolností ve stejnou dobu podala inzerát také biologická matka dcery, že shání s přítelkyní otce pro dítě. Volbu hledat lesbickou ženu, která by chtěla dítě, zvolili z důvodu, aby tak minimalizovali, že si matka najde partnera, který nahradí biologického otce, a ten tak ztratí svou roli. Překážkou v získání dítěte byla pomalejší cesta k oplodnění.

Dítě zásadně změnilo vztah partnerů. Žijí teď jiným, méně sobeckým způsobem života. O tom, že otcem bude Jan, měli jasno už od začátku. Jinou možnost ani nezvažovali. Na mateřské dovolené byla matka a na rodičovské dovolené se střídá matka s Janem. A Jan si dceru pravidelně bere domů jeden den v týdnu, kdy se o ni stará a pracuje z domu. Víkendy tráví dcera také u něj. Dceru si pak Jan s Tomášem berou pokaždé, když je čas, po domluvě s matkou.

Rodiče Jana se zprvu obávali, že nebudou moci plnit svou roli babičky a dědečka, nyní si ale vnučku užívají. Přátelé pár podporují a vyjadřují jim obdiv. S negativním postojem společnosti se zatím nesečkali. Spíše se setkávají s tím, že jsou lidé zmateni z toho, jaké mají vlastně vztahy, když jsou spolu na veřejnosti.

Dceři je 2,5 roku, a proto zatím nevnímá, že má rodiče stejného pohlaví. Užívá si pozornosti všech. Při hře s kostkami ale skládá páry ze zvířátek ve dvojicích máma s mámou, táta s tátou, ale i dvojice máma- táta.

Dcera bydlí u své matky a u táty má pokojíček. Plynule pak přechází od jednoho k druhému. S přesuny problém zatím neměla. Někdy tráví u táty i několik dní. Společně jezdí Jan s Tomášem a s dcerou na výlety. Jan ji vozí k rodičům. Dcera zatím nevnímá, že má dva tatínky, a žádné negativní situace proto ani nezažila. Jan, ale počítá s tím, že se s takou situací v budoucnu potká, a proto čte literaturu týkající se tohoto tématu, konkrétně Garner Abigail³⁷.

4.3.10 Desátý rozhovor

Rozhovor s posledním párem byl veden prostřednictvím e-mailu. Kontakt jsem získala přes své okolí.

Vztah Jakuba a Martina trvá přes tři roky. Ve společné domácnosti žijí přes dva roky. V domácnosti si role nedělí, rozdělení úklidu a dalších domácích prací vyplývá podle toho, kdo má čas a sílu. Mění se to v závislosti na pracovním vytížení a dalších faktorech. Jako rodina mají společné zájmy a oba se podílí na organizaci styku s přáteli i rodinou.

Možnost společné výchovy dítěte zatím zvažují. Pokud by se pro ni rozhodli, volili by pěstounskou péči. Překážky v cestě za rodičovstvím vidí hlavně v české legislativě, která gayům jako rodičům nevychází příliš vstříc a také v české společnosti, která na rozdíl od některých jiných není gayům jako rodičům příliš nakloněna. Očekávají, že dítě jejich vztah velmi změní.

S rodiči ani jednoho z partnerů toto téma příliš neřešili, ale mají spíše pozitivní názor. S přáteli tuto otázku vůbec neprobírali. Ve svém vztahu zažili jednu negativní zkušenost ohledně postoje společnosti, ale nezmínili se jakou.

³⁷ GARNER, Abigail. *Families like mine: children of gay parents tell it like it is*. 1st ed. New York: HarperCollins, 2004. 256 p. ISBN 0-06-052757-9.

4.4 Vývoj vztahu

Všechny páry, které již mají společné dítě, se shodují na tom, že dítě jim změnilo život i chod domácnosti. Kdo z páru bude matkou, se respondentky rozhodovaly dle věku a dle zdravotního stavu. Páry, které společné dítě zatím nemají, ale plánují ho, očekávají, že společné dítě vztah prohloubí a obohatí. Denisa s Bárrou říkají: *„Dítě náš vztah prohloubí, rozšíří a obohatí. Bude to výzva postarat se o toho malého človíčka. Bude to spousta nových povinností, starostí a také radostí, a na to se moc těšíme. Je to jakési pokračování vývoje vztahu, první rande, první společné bydlení, vlastní byt, svatba neboli v tomto případě uzavření registrovaného partnerství, první dítě.“*

4.5 Dítě – ano či ne

Jako důvod, proč se respondenti rozhodli mít společné dítě, uvádějí touhu po potomkovi a mateřské pudy. Také tím chtěli upevnit svůj vztah a založit společnou rodinu. U jednoho páru se objevily pochybnosti, zda je správné mít dítě, když jsou homosexuálně zaměřeny, jak uvádí Jitka: *„Největší překážkou, než jsme společné děti měly, bylo rozhodnutí, zda máme právo mít děti a přivést je do nestandardní situace, která pro ně může být složitá. Uvažovaly jsme o tom, zda potlačit touhu po dítěti, protože rozhodujeme o životě někoho třetího. Než jsme se rozhodly, přečetly jsme si o tom nějaké studie, které byly dělány hlavně v Americe o dětech vyrůstajících v homosexuálních rodinách. A to nás ujistilo, dalo nám to důvěru, že je možné vychovat dítě, které bude spokojené a šťastné. Další postup už byly jen technické záležitosti. V tom problémy pak už nebyly.“* Vanda s Táňou vysvětlují své rozhodnutí takto: *„Díky dítěti se budeme moci cítit více jako rodina.“*

4.6 Cesta k rodičovství

Díky vybranému vzorku respondentů mohu v práci uvést, jaké jsou možnosti opatřit si dítě pro homosexuální páry. Jen jeden z párů uvedl, že má žena děti z předchozího vztahu, v ostatních případech šlo o společné plánované děti. Nejvyužívanější cestou k dítěti, kterou respondenti uvedli, bylo využití tzv. „*stříkačkové metody*“, kdy sperma daruje anonymní dárcce nebo někdo z blízkých známých, a oplodnění se provede inseminační metodou doma. Další možnost, kterou využil také jen jeden pár z vybraného vzorku, je oplodnění na zahraniční klinice. Pouze jeden pár – mužů – uvažuje o pěstounské péči.

4.7 Rodina

Všechny páry uvedly, že dítě jejich vztah prohloubilo a upevnilo. Jak říká Jitka: „*Děti jsou pro nás smyslem života*“. Problém, se kterým se tyto rodiny potýkají, je, že k dítěti má právní vztah pouze biologická matka nebo otec. Druhý rodič právně neznamena nic, a kdyby se biologickému rodiči něco stalo, nemá na dítě nárok. Dalším problémem je, že tyto páry nemají podporu společnosti, aby se mohly stát rodiči a mohly založit rodinu. Popřípadě chybí nárok na alimenty. Lesbické páry nemají nárok na podporu od státu při umělém oplodnění.

4.8 Domácnost

Z rozhovorů vyplynulo, že role v domácnosti, jako nakupování, vaření, úklid a domácí opravy, rozdělené nejsou. Pokud ano, tak rozdělení přirozeně vyplynulo ze situace dle času, a partneři se v aktivitě střídají, anebo dělení vyplynulo dle toho, co kdo umí lépe. Jak říká Jitka: „*Není to tak, že bychom se pasovaly do role muže a ženy*“. Všichni respondenti odpověděli, že s rozdělením rolí jsou spokojeni. Společné hospodaření s penězi řešila většina párů oddělenými účty, kdy ale každý z páru přispíval na domácnost i na dítě stejnou měrou, nebo měli rozdělené, co kdo platí. Jen jeden z dotazovaných párů měl společný účet. U žádného z respondentů nefungovalo hospodaření tak, že by živil rodinu jen jeden. Všichni odpovídali, že hospodaření s penězi je vyvážené.

4.9 Volný čas

Společné zájmy a trávení volného času jsou důležité pro upevnění rodiny. Simona tvrdí: *„Naším největším společným zájmem je naše dcera.“* Denisa s Bárrou říkájí: *„Myslíme, že společné zájmy jsou pro vztah velmi důležité.“* Jak se ukázalo, společný volný čas je důležitý pro všechny uvedené rodiny. U párů, které již mají děti, se volný čas točí kolem dětí a snaží se být spolu, jak často to jen jde. Eliška s Kamilou říkájí: *„Všichni máme rádi společné aktivity.“* Co se týče styku s rodinou a přáteli zde byly odpovědi rozdílné, některé páry to měly rozdělené podle povahy, jiné se na organizaci podílely stejnou měrou.

4.10 Pohled rodičů homosexuálních párů

Ve třech případech (pra)rodiče s dítětem nebo s plánováním těhotenství nesouhlasili. Katka s Annou uvedly: *„Ani jedna z našich rodin nesouhlasila, abychom měly společné dítě. I během těhotenství Katky byla komunikace s rodinami velmi omezená. Po narození syna se ale vše změnilo. Syn se stal miláčkem babiček a podstatně se zlepšil i názor obou rodin na náš vztah.“* Ostatní páry uvádějí, že rodiny je podporují nebo jsou tolerantní. Jako větší podpora jsou uváděni přátelé.

4.11 Pohled přátel

Všichni respondenti shodně uvádějí, že postoj přátel je kladný. Ve většině případů vyšlo, že se rodiny stýkají se stejně orientovanými páry a často jsou i v kontaktu s jinými páry, které také vychovávají společně dítě. Mohou si tedy vyměňovat zkušenosti. Přátele, kteří jsou heterosexuální, páry uvádějí jako podporující. Denisa s Bárrou uvádějí: *„Přátelé nás podporují, zajímá je způsob, jakým chceme dítě získat a nabízí nám rady a postřehy.“* Jitka uvádí, že se setkala jen s jedním váhavým postojem od přátel: *„Přátelé nás podporují, jen jednou mi jeden kamarád řekl, že neví, jestli je to správné, abychom měly děti. Byly jsme rády, že nám to otevřeně řekl.“*

4.12 Souhrn rozhovorů

Jak vyplynulo z uvedených rozhovorů, homosexuální páry, které se rozhodly mít společné dítě, jsou pečlivě plánovanými rodinami. Děti v těchto rodinách mají proto zabezpečení a jistotu. Homosexuální rodiče vychovávají své děti v láskyplném prostředí a snaží se, aby po žádné stránce nestrádaly. Dle možnosti mluvit i s dětmi homosexuálních žen usuzují, že na tyto děti nemá žádný vliv, zda jsou rodiče stejného nebo odlišného pohlaví, ale důležité je, že mají harmonickou rodinu. Jak rodiny samy uvádějí, děti znají i jiné rodinné modely a vědí, že tento model je netradiční. Mají srovnání a jsou jim poskytovány i vzory opačného pohlaví. Péče o děti je rozdělena dle možností a situací, které aktuálně vyplynou. Rodiče stejného pohlaví se nestylizují do rolí máma – táta. Jejich péče o dítě je pokud možno rovnoměrná, ale odvíjí se od časových možností obou partnerů. Je zde vždy jeden biologický rodič a partner, který je sociálním rodičem pro děti, ale má stejnou důležitost. Při rozhodování kdo bude biologickým rodičem, z průzkumu většinou vyplynulo, že u jednoho z partnerů je větší fyzická touha být biologickým rodičem a druhý se spokojí s rolí sociálního rodiče. Oslovován „mami/tati“ je jen jeden partner, a to biologický rodič. Protože v cestě za rodičovstvím stojí homosexuálním párům mnoho překážek, například dle legislativy není možné klinické oplodnění pro registrované páry, se kterými se musí potýkat, jsou na vytoužené dítě velmi dobře připraveni.

5. Závěr

Homosexualita sice není z kvantitativního hlediska normálním jevem, ale není žádnou překážkou v běžném životě. Homosexuální páry se nijak neliší od heterosexuálních párů, co se týče vývoje vztahu a společného života v páru. Společné dítě a založení rodiny je tedy přirozeným krokem těchto párů. Homosexualita nemá vliv na jejich rodičovské schopnosti, ani negativně neovlivňuje děti vyrůstající v těchto párech. Společnost by měla umožnit těmto párům, aby i nebiologický rodič měl právní vztah k dítěti, které vychovává, a nebyl po právní stránce jen cizí osobou. Tato situace je největším problémem homosexuálních rodičů, který je vystavuje každodennímu stresu. Například pokud by dítě akutně onemocnělo, sociální rodič by neměl právo na lékařské informace a musel by vyčkávat příjezdu biologického rodiče, nebo co by se s dítětem stalo, pokud by biologický rodič zemřel, nebo se o něj nebyl schopen déle starat. Umožnit sociálním rodičům adopci je dle mého názoru důležitá věc. Právo na rodinu je základním lidským právem, a tudíž by i homosexuální jedinci měli mít právo zakládat rodiny, kde jsou oba partneři právoplatnými rodiči, a měli by být podporováni.

Použité zdroje

1. AARDWEG, G. J. M. van den, 2003. *Terapie homosexuality: rádce pro postižené a poradce*. Vyd. 1. Překlad Krista Blažková. Jihlava: Pro občanské sdružení Exodus vydalo Hnutí Pro život ČR, 110 s. ISBN 80-239-1403-0.
2. BAKALÁŘ, Eduard, 2002. *Průvodce otcovstvím, aneb, Bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 215 s. ISBN 80-702-1605-0.
3. BOWLBY, John, 2012. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Vyd. 1. Překlad Ivo Müller. Praha: Portál, 399 s. ISBN 978-802-6200-765.
4. BRZEK, Antonín a Jaroslava PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, 1992. *Třetí pohlaví?*. Vyd. 1. Praha: Scientia Medica, 124 s. ISBN 80-855-2603-4.
5. BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2013. *Adopce.com: Průvodce náhradní rodinnou péčí. Adopce.com: projekt náhradní rodinné péče* [online]. 5. vyd. Praha, [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/app/templates/adopce/brozura2013.pdf>.
6. ČESKO, 2013. Odbor rodiny a ochrany práv dětí. *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zákon č.401/2012 Sb.* Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf.
7. DECKER, Beverly, 1984. *Counseling Gay and Lesbian Couples. Journal of Social Work*. 1984, vol. 2, 2-3, s. 39-52. DOI: 10.1300/j291v02n02_04. Dostupné také komerčně z Ebscohost: www.search.ebscohost.com.
8. DENZLER, Georg, 1999. *Zakázaná slast: dva tisíce let křesťanské sexuální morálky*. 1. vyd. Překlad Jan Žák, Jana Nováčková. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 248 s. ISBN 80-859-5948-8.
9. *Děti v domácnostech gayů a leseb: v Česku jich jsou stovky. Euro Zprávy.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://m.domaci.eurozpravy.cz/zivot/80048-deti-v-domacnostech-gayu-a-leseb-v-cesku-jich-jsou-stovky/>.
10. *Euro zprávy.cz: společnost* [online]. cop 2009- [cit. 2014-04-28]. ISSN 2336-257X. Dostupné z: <http://domaci.eurozpravy.cz/spolecnost>.
11. *GI: Gay iniciativa v České republice, SOHO v České republice: archiv* [online]. 2009 [cit. 2014-05-02]. Dostupné z: <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>.
12. HARČARÍKOVÁ, Monika, 2006. *Homodomov: nevidíme černobíle* [online]. cop 2006 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: www.homodomov.wz.cz. Stránky vytvořené v rámci předmětu vyučovaného na VOŠP v roce 2006 - Tvorba tištěných médií, Tým 11 A - Homosexuální rodiny.
13. *Homosexualita. Člověk pánem tvorstva a zkázou života* [online]. 2007 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://syndrompopulace.blog.cz/0706/homosexualita>.

14. *Homosexualita a bisexualita* [online]. cop 2014 [cit. 2014-04-28].
Dostupné z: www.homo-bi.estranky.cz.
15. Homosexualita v dějinách. *Experiment* [online]. 2008 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10211487240-experiment/208572233190007-4/2814-homosexualita-v-dejinach/>.
16. JANOŠOVÁ, Pavlína, 2000. *Homosexualita v názorech současné společnosti*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 218 s. ISBN 80-718-4954-5.
17. KAST, Verena, 2004. *Otcové - dcery, matky - synové: práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Vyd. 1. Překlad Petr Patočka. Praha: Portál, 165 s. Spektrum (Portál). ISBN 80-717-8838-4.
18. *LOGOS ~ LGBTQ věřící* [online]. cop 2008 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: www.logoscr.cz.
19. MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 183 s. ISBN 80-717-8304-8.
20. MATOUŠEK, Oldřich, 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 124 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 3. ISBN 80-901-4247-8.
21. NEDBÁLKOVÁ, Kateřina, 2011. *Matky kuráže: lesbické rodiny v pozdně moderní společnosti*. Brno: Sociologické nakladatelství (SLON) ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 119 s. ISBN 978-80-7419-041-4.
22. Odměna pěstouna 2014. *Sociální dávky* [online]. cop 2014 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: <http://www.socialni-davky-2013.eu/odmena-pestouna-2013/>.
23. OOSTERHUIS, Harry. *Stepchildren of nature : Krafft-Ebing, psychiatry and the making of sexual identity*. Chicago: University of Chicago Press, 2000, x, 321 s. ISBN 978-0-226-63059-5.
24. PECHOVÁ, Olga, 2005. Lidé s růžovým trojúhelníkem. *Translidé* [online]. [cit. 2014-04-28].
Dostupné z: www.translide.cz/ruzovy-trojuhelnik.
25. POLÁŠKOVÁ, Eva, 2009. *Plánovaná lesbická rodina: klíčové aspekty přechodu k rodičovství*. Brno: Masarykova univerzita, 249 s. ISBN 978-80-210-5013-6.
26. *Queermag.cz* [online]. cop 2014 [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: www.queermag.cz.
27. SEIDL, Jan et al., 2012. *Od žaláře k oltáři: emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. 1. vyd. Brno: Host, 582 s. ISBN 978-807-2945-856.
28. WILLETTE, Jeanne S. M., 2012. The History of Homosexuality, Part One: Creating Homosexuality. In: *Art History Unstuffed.com* [online]. [cit. 2014-05-08]. Dostupné z: <http://www.arthistoryunstuffed.com/tag/karoly-maria-benkert/>.
29. *Zákony pro lidi.cz* [online]. cop 2010- [cit. 2014-04-28]. Dostupné z: www.zakonyprolidi.cz.

30. ZEZULOVÁ, Dagmar, 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 197 s.
ISBN 978-802-6200-659.